

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ՂԵԿԱՎԱՐ

0010 ք. Երևան, Կառավարական տուն 1

№ 02/05.31/3941-2024

ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ՂԵԿԱՎԱՐ-ԳԼԽԱՎՈՐ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ ԴԱՎԻԹ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆԻՆ

Հարգելի՛ պարոն Առաքելյան,

Համաձայն «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական օրենքի 66-րդ և 77-րդ հոդվածների՝ Ձեզ ենք ներկայացնում՝

1.«Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության և ընտանիքում համերաշխության վերականգման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի նախագծի և հարակից օրենքների նախագծերի փաթեթի (Պ-743-14.12.2023-ՄԻ-011/0) վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության առաջարկությունը,

2. Հայաստանի Հանրապետության վարչապետի 2024 թվականի հունվարի 31-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ներկայացուցիչ (հարակից զեկուցող) նշանակելու մասին» 94-Ա որոշումը:

Հարգանքով՝

ԱՐԱՅԻԿ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Կատարող՝ Ազնեսա Առաքելյան

Ազգային ժողովի հետ կապերի վարչության ավագ մասնագետ Հեռ. 010 515 403 077 78 78 21

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

«ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ ԲՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՄԱՆ, ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ ԲՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ԵՆԹԱՐԿՎԱԾ ԱՆՁԱՆՑ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՄԱՆ ՄԱՍԻՆ» ՕՐԵՆՔՈՒՄ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ», «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔՐԵԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ», «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ ԼՐԱՑՈՒՄ ԵՎ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ», «ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԽԱԽՏՈՒՄՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ԵՎ ՀԱՐԱԿԻՑ ՕՐԵՆՔՆԵՐՈՒՄ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ՕՐԵՆՔՆԵՐԻ ՆԱԽԱԳԾԵՐԻ (Պ-743-14.12.2023-ՄԻ-011/0) ՓԱԹԵԹԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ

ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորներ Զ. Բաթոյանի, Ս. Ղազարյանի և Ծ. Վարդանյանի կողմից օրենսդրական նախաձեռնության կարգով ներկայացված «Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության և ընտանիքում համերաշխության վերականգման մասին» օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» և հարակից օրենքների նախագծերով առաջարկվում է իրավական հիմքեր ստեղծել իրավակիրառ պրակտիկայում ի հայտ եկած խնդիրները լուծելու, ընտանիքում և կենցաղային բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարն ավելի արդյունավետ իրականացնելու, տրամադրելու արդյունավետ պաշտպանության և աջակցման միջոցներ բռնության ենթարկված անձանց, ինչպես նաև ստեղծել առավել արդյունավետ մեխանիզմներ բռնություն գործադրած անձանց նկատմամբ համաչափ սահմանափակումների կիրառման համար:

Այդ կապակցությամբ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը ներկայացնում է հետևյալ դիտարկումները.

1. *«Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության և ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մասին»*

օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» օրենքի (այսուհետ՝ Օրենք) նախագծի (այսուհետ՝ Նախագիծ) վերաբերյալ.

1) Նախագծի 3-րդ հոդվածում «7-րդ հոդվածի» բառերից առաջ անհրաժեշտ է լրացնել «Օրենքի» բառը:

2) Նախագծի 5-րդ հոդվածով նոր խմբագրությամբ շարադրվող՝ բռնության տեսակների հասկացությունները սահմանելիս բռնության տվյալ տեսակի ընդհանրական բնորոշում սահմանելուց բացի մասնավորեցվում են դրանցից յուրաքանչյուրի առանձին դրսևորումներ, ինչի պարագայում հարց է ծագում՝ ինչ չափանիշների հիման վրա են ընտրվել հենց թվարկված դրսևորումները, իսկ նմանատիպ այլ դրսևորումները՝ ոչ: Նկատի ունենալով, որ բռնության տեսակներից յուրաքանչյուրի դրսևորումները չեն կարող սպառիչ լինել՝ գտնում ենք, որ անհրաժեշտ է ձեռնպահ մնալ դրանց մի մասի, այլ կերպ ասած՝ մոտավոր թվարկումից ևս՝ փոխարենը հստակ սահմանելով արարքը որպես բռնության այս կամ այն տեսակ որակելու համար անհրաժեշտ չափանիշները:

Հարկ է նշել, որ Նախագծով որպես ֆիզիկական բռնության դրսևորում է դիտարկվում սահմանված հոգեբուժական բնույթի միջամտություններին ենթարկվելուն պարտադրելը, բժշկական օգնություն ստանալուց զրկելը կամ նման օգնությանը խոչընդոտելը, ֆիզիկական ցավ պատճառելը: Անհրաժեշտ է ընդգծել, որ բժշկական, այդ թվում՝ հոգեբուժական բնույթի միջամտությունների ենթարկվելուն պարտադրելը, բժշկական օգնություն ստանալուց զրկելը կամ նման օգնությանը խոչընդոտելը առավելապես կարող է դրսևորվել որպես հոգեբանական բռնություն, ուստի ֆիզիկական բռնության հասկացության մեջ դրա ներառումը նպատակահարմար չէ:

Բացի այդ, «Հոգեբուժական օգնության և սպասարկման մասին» օրենքի 7-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ հոգեկան առողջության խնդիր ունեցող անձի նկատմամբ ֆիզիկական զսպման կամ մեկուսացման միջոցները կամ հանդարտեցման մեթոդները կիրառվում են իրեն կամ շրջապատին ֆիզիկական վնաս պատճառելու կամ դրա իրական սպառնալիքի դեպքում, և եթե այդ սպառնալիքի վերացմանն ուղղված այլ միջոցների (բանավոր խոսքի, ներառյալ՝ համոզելու միջոցով) կիրառումը բավարար չէ այն վերացնելու համար: Նշված օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 20-22-րդ կետերով սահմանված են «ֆիզիկական զսպման միջոց», «մեկուսացման միջոց», «հանդարտեցման մեթոդ»,

«Ֆիզիկական ուժ» հասկացությունները: Մասնավորապես՝ ֆիզիկական զսպման միջոցը ֆիզիկական ուժի և (կամ) զսպման մեխանիկական միջոցների (գոյու, ամրակապի) կիրառումն է հոգեկան առողջության խնդիր ունեցող անձին պահելու կամ շարժումների զսպման նպատակով, մեկուսացման միջոցը՝ հոգեկան առողջության խնդիր ունեցող անձի տեղավորումն է առանձնացված սենյակում նրա տեղաշարժի սահմանափակման նպատակով, հանդարտեցման մեթոդը՝ հոգեկան առողջության խնդիր ունեցող անձին նրա կամքին հակառակ դեղերի տրամադրումն է անձի վարքագիծը մեղմելու (հանդարտեցնելու) նպատակով, ֆիզիկական ուժը ֆիզիկական զսպման միջոցի տեսակ է, որն ուղղված է հոգեկան առողջության խնդիր ունեցող անձի զսպմանը կամ անշարժացմանը՝ համաչափ ֆիզիկական ուժ գործադրելու միջոցով (ձեռքերով հսկողություն): Բացի այդ, նույն օրենքի 24-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ հոգեկան առողջության խնդիր ունեցող անձն առանց իր, իսկ օրինական ներկայացուցչի առկայության դեպքում՝ նաև օրինական ներկայացուցչի համաձայնության հոգեբուժական վկայարկման արդյունքով կարող է ոչ հոժարակամ հոսպիտալացվել՝ հոգեկան առողջության խնդիր ունեցող անձից բխող վտանգը (ներառյալ՝ իր կամ այլ անձանց կյանքի կամ առողջության համար) կանխելու նպատակով, եթե առանց հոսպիտալացման անձի բուժումն արդյունավետ չի կարող կազմակերպվել, և հոգեբուժական օգնության ուշացումը կարող է վտանգ ներկայացնել անձի կյանքին, առողջությանը կամ շրջապատին: Ելնելով վերը նշվածից՝ առաջարկվում է Նախագծի 5-րդ հոդվածով խմբագրվող օրենքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետում նշված «հոգեբուժական բնույթի միջամտությունների ենթարկվելուն պարտադրելը» հասկացությունը հստակեցնել:

3) Նախագծի 5-րդ հոդվածով խմբագրվող օրենքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 4-րդ կետում «դեղորայք» բառն առաջարկվում է փոխարինել «դեղ» բառով՝ «Դեղերի մասին» օրենքին համապատասխանեցնելու նպատակով:

4) Նախագծի 5-րդ հոդվածի 7-րդ կետով նախատեսված լրացման արդյունքում անհրաժեշտություն կառաջանա Օրենքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 5-րդ կետի «:» նշանը փոխարինել «.» նշանով:

5) Նախագծի 6-րդ հոդվածի համարակալումն առաջարկվում է վերանայել, մասնավորապես՝ «1., 2., 3., 4., 5., 6. և 7.» թվերը փոխարինել «1), 2), 3), 4), 5), 6) և 7)»

թվերով: Նույն առաջարկը վերաբերում է Նախագծի համանման համարակալում ունեցող բոլոր հոդվածներին:

6) Նախագծի 8-րդ հոդվածի 2-րդ կետով Օրենքի 6-րդ հոդվածի նոր խմբագրությամբ շարադրվող 2-րդ մասում առաջարկվում է հստակեցնել, թե որոշման պատճենի հանձնումը կամ պատվիրված փոստի միջոցով էլեկտրոնային փոստին կամ հաշվառման վայր ուղարկելը ինչ ժամկետում է իրականացվելու: Նույն առաջարկը վերաբերում է Նախագծի 9-րդ հոդվածի 3-րդ կետով Օրենքի 7-րդ հոդվածի 7-րդ մասում նոր լրացվող նախադասությանը: Միաժամանակ, Նախագծի 9-րդ հոդվածի մասի 3-րդ կետով Օրենքի 7-րդ հոդվածի 7-րդ մասում նախատեսված լրացումն ունի վերանայման կարիք, քանի որ դրա արդյունքում անհետաձգելի միջամտության որոշման պատճենը հանձնելու վերաբերյալ առկա կլինի երկու կարգավորում: Նշվածը հիմք ընդունելով՝ առաջարկում ենք լրացման փոխարեն նախատեսել փոփոխություն՝ կարգավորումը նոր խմբագրությամբ շարադրելու վերաբերյալ:

7) Նախագծի 9-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն Օրենքի 7-րդ հոդվածի 2-րդ մասի առաջին նախադասությունը շարադրվում է հետևյալ բովանդակությամբ՝ «Անհետաձգելի միջամտության որոշման գործողության ժամկետը սահմանվում է 20-25 օր:»: Նախագծի հիմնավորման մեջ նման ժամկետ սահմանելու վերաբերյալ առկա շարադրանքն ունի լրացուցիչ հիմնավորման կարիք:

8) Նախագծի 12-րդ հոդվածի 5-րդ կետն *անհրաժեշտ է խմբագրել, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Առողջապահության նախարարի 06.07.2023թ. N 36-Ն հրամանով հաստատված հոգեկան առողջության խնդիր ունեցող անձին հոգեբուժական կազմակերպությունում հաշվառելու և հաշվառումից հանելու կարգի 2-րդ կետի համաձայն՝ հոգեկան առողջության խնդիր ունեցող անձի հաշվառումն իրականացվում է անձի բնակության վայրի տարածքը սպասարկող արտահիվանդանոցային ձևով հոգեբուժական օգնություն և սպասարկում տրամադրող հոգեբուժական կազմակերպության կողմից: Միաժամանակ, պարզաբանման կարիք ունեն նույն մասում նշված «ՀՀ առողջապահության նախարարության համապատասխան մասնագետ» և «կանխարգելիչ բնույթի աշխատանքներ» հասկացությունները, ինչպես նաև անհրաժեշտ է հստակեցնել, թե ինչ հաճախականությամբ են իրականացվելու կանխարգելիչ բնույթի աշխատանքները:*

Հարկ է նշել, որ Նախագծի 12-րդ հոդվածի 5-րդ մասում նկարագրված ընթացակարգը կանոնակարգվում է Առողջապահության նախարարի 08.12.2021թ. N 90-Ն հրամանի Հավելված 1-ով հաստատված արտահիվանդանոցային հոգեբուժական օգնության և սպասարկման իրականացման կարգի 3-7-րդ կետերով, ըստ որի՝ Հոգեբուժական վկայարկումն իրականացվում է արտահիվանդանոցային հոգեբուժական օգնություն և սպասարկում իրականացնող հոգեբուժական կազմակերպություն ներկայացված անձի, իսկ օրինական ներկայացուցչի առկայության դեպքում՝ նաև օրինական ներկայացուցչի գրավոր դիմումների համաձայն: Առանց անձի, իսկ օրինական ներկայացուցչի առկայության դեպքում՝ առանց օրինական ներկայացուցչի համաձայնության հոգեբուժական վկայարկումն իրականացվում է հետաքննության մարմնի (օպերատիվ-հետախուզական գործունեություն իրականացնող մարմնի), քննիչի, դատախազի, դատարանի (իրենց վարույթային պարտականությունները կատարելիս) կողմից արտահիվանդանոցային հոգեբուժական օգնություն և սպասարկում իրականացնող հոգեբուժական կազմակերպություն ներկայացված գրավոր դիմումների հիման վրա: Գրավոր դիմումներում նկարագրվում են անձի գործողությունները, որոնք հիմք են տալիս ենթադրելու, որ անձն ունի հոգեկան խանգարում, որի հետևանքով նա վրանգ է ներկայացնում իր կամ այլ անձանց համար: Այն դեպքում, երբ հոգեբուժական վկայարկման արդյունքում հաստատվում է, որ անձը վրանգ է ներկայացնում իր կամ այլ անձանց համար, արտահիվանդանոցային հոգեբուժական օգնություն և սպասարկում իրականացնող հոգեբուժական կազմակերպությունը շտապ բժշկական օգնության ծառայությանը մեկ ժամվա ընթացքում հեռախոսազանգի միջոցով հայտնում է հոգեկան առողջության խնդիր ունեցող անձի (այսուհետ՝ Անձ) հետագա հոգեբուժական օգնությունը և սպասարկումը կազմակերպելու նպատակով հոգեբուժական կազմակերպություն տեղափոխման անհրաժեշտության վերաբերյալ:

Այն դեպքում, երբ շտապ բժշկական օգնության ծառայությանը, անձի հոգեկան վիճակով պայմանավորված, չի հաջողվում կազմակերպել անձի տեղափոխումը, ապա, արտահիվանդանոցային հոգեբուժական օգնություն և սպասարկում իրականացնող հոգեբուժական կազմակերպությունն անհապաղ հեռախոսազանգի միջոցով անձի բնակության վայրի ոստիկանության ստորաբաժանմանը տեղեկացնում է

համապատասխան հոգեբուժական կազմակերպություն ուսրիկանության ծառայողների ուղեկցությամբ Անձի տեղափոխման անհրաժեշտության վերաբերյալ:

Միաժամանակ, Առողջապահության նախարարությունը՝ որպես առողջապահության ոլորտում քաղաքականություն մշակող և իրականացնող մարմին, չի հանդիսանում բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնող, հետևաբար, չունի նաև հոգեկան առողջության խնդիր ունեցող անձանց բժշկական օգնության և սպասարկման վերաբերյալ որոշում կայացնող համապատասխան մասնագետներ:

9) Նախագծի 14-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ ընտանիքում և կենցաղային բռնության դեմ պայքարի պետական ռազմավարությունը, բռնության ենթարկված անձանց ուղղորդման կարգը և բռնություն գործադրած անձանց ռեաբիլիտացիոն ծրագիրը հաստատում է Կառավարությունը, իսկ Նախագծի 15-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով Օրենքի նոր խմբագրությամբ շարադրվող 14-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին և 2-րդ կետերի համաձայն՝ (...) Լիազոր մարմինը մշակում է պետական ռազմավարությունը և համակարգում դրանից բխող միջոցառումների իրականացումը, ինչպես նաև մշակում է ընտանիքում և կենցաղային բռնությունից տուժած անձանց ուղղորդման կարգը: Հաշվի առնելով ընտանիքում և կենցաղային բռնության դեմ պայքարի՝ նեղ ոլորտային պատկանելության հանգամանքը՝ գտնում ենք, որ ընտանիքում և կենցաղային բռնության դեմ պայքարի վերաբերյալ առանձին պետական ռազմավարության անհրաժեշտությունը բացակայում է, իսկ համապատասխան մոտեցումները կարելի է տեղայնացնել Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարության շրջանակներում: Ուստի առաջարկվում է Նախագծի 14-րդ հոդվածի 2-րդ կետից հանել «բռնության դեմ պայքարի պետական ռազմավարությունը,» բառերը: Նույն տրամաբանությամբ առաջարկվում է հանել նախագծի 15-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետը: Բացի այդ, հաշվի առնելով, որ Կառավարությունը հաստատելու է բռնության ենթարկված անձանց ուղղորդման կարգը, ինչպես նաև՝ բռնություն գործադրած անձանց ռեաբիլիտացիոն ծրագիրը, իսկ Նախագծի համաձայն՝ Լիազոր մարմինը պետք է մշակի միայն ընտանիքում և կենցաղային բռնությունից տուժած անձանց ուղղորդման կարգը, առաջարկվում է հստակեցնել, թե ում կողմից պետք է մշակվի բռնություն գործադրած անձանց ռեաբիլիտացիոն ծրագիրը:

10) Նախագծի 15-րդ հոդվածի 1-ին կետի 9-րդ ենթակետում առաջարկվում է

«պարբերաբար» բառի փոխարեն հստակ նշել, թե ինչ հաճախականությամբ պետք է իրականացվի կապի միջոցների ցանկի հրապարակումը:

11) Նախագծի 15-րդ հոդվածի 1-ին կետի 12-րդ ենթակետն ունի վերանայման կարիք՝ նկատի ունենալով, որն նախատեսված կարգավորումը վերաբերում է լիազոր մարմնին ենթակա Միասնական սոցիալական ծառայության լիազորությանը, մինչդեռ՝ Օրենքի 14-րդ հոդվածի 1-ին մասը պետք է վերաբերի լիազոր մարմնի լիազորություններին: Ուստի առաջարկվում է նախագծի 15-րդ հոդվածի 12-րդ կետը նախատեսել որպես նոր կետ:

Միաժամանակ, առաջարկվում է Նախագծի 15-րդ հոդվածով նոր խմբագրությամբ շարադրվող 14-րդ հոդվածի 1-ին մասում 11-րդ կետից հետո լրացնել նոր 12-րդ ենթակետ՝ հետևյալ բովանդակությամբ.

«12) կազմակերպում է ընտանիքում և կենցաղային բռնության կանխարգելման, ինչպես նաև ընտանիքում և կենցաղային բռնության ենթարկված անձանց աջակցության բնագավառներում աշխատող սոցիալական ոլորտի մասնագետների վերապատրաստման և վերաորակավորման գործընթացը, որի կարգը սահմանում է Լիազոր մարմնի ղեկավարը:»:

12) Նախագծով առաջարկվում է սահմանել աջակցության կենտրոնների հասկացությունը, որոնք համարվում են ընտանիքում և կենցաղային բռնության կամ ենթադրաբար ընտանիքում և կենցաղային բռնության ենթարկված անձանց, իսկ անհրաժեշտության դեպքում այդ անձանց ընտանիքների անդամներին սոցիալական աջակցություն տրամադրող կազմակերպություններ: Նախագծով սահմանվում է, որ ընտանիքում և կենցաղային բռնության կանխարգելման և ընտանիքում և կենցաղային բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության բնագավառում Լիազոր մարմնին իրականացնում է ընտանիքում և կենցաղային բռնության ենթարկվածներին սոցիալական ծառայություններ տրամադրող աջակցության կենտրոնների հավաստագրումը՝ Կառավարության սահմանած կարգով, հիմնադրում է աջակցության կենտրոններ, ոչ առևտրային իրավաբանական անձանց հետ կնքում աջակցության կենտրոնի ֆինանսավորման պայմանագիր՝ Կառավարության սահմանած պայմանագրի օրինակելի ձևի հիման վրա:

Այս կապակցությամբ առաջարկում ենք Նախագծի 15-րդ հոդվածի 1-րդ մասի 6-րդ

կետով նախատեսված ապաստարանների և աջակցության կենտրոնների հիմնադրման իրավասությունը վերապահել ոչ թե ընտանիքում և կենցաղային բռնության կանխարգելման և ընտանիքում և կենցաղային բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության բնագավառում լիազոր մարմին, այլ ՀՀ կառավարությանը՝ ներդաշնակ պահելով գործող օրենսդրության համասեռ կարգավորումները, ինչպես, օրինակ, սահմանված է «Պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների մասին» օրենքով:

13) Նախագծի 16-րդ հոդվածի՝

ա. 1-ին կետով նախատեսվում է «Օրենքի 15-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետը շարադրել նոր խմբագրությամբ, մինչդեռ նոր խմբագրությամբ է շարադրվել նաև նշված մասի 1-ին պարբերությունը: Բացի այդ, անհրաժեշտ է նշված կետում «Ընտանիքում» բառից առաջ լրացնել «1.» թիվը,

բ. 3-րդ կետում անհրաժեշտ է հստակեցնել լրացումը, քանի որ Օրենքի 15-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետում «անձանց» բառը կիրառվում է երկու անգամ:

14) Նախագծի 18-րդ հոդվածով առաջարկվում է փոփոխություն կատարել Օրենքի 17-րդ հոդվածի 1-ին կետի 1-ին ենթակետում, որով առաջարկվում է ապահովել ընտանիքում և կենցաղային բռնության ենթարկված անձանց համար անվճար և արտոնյալ պայմաններով բժշկական օգնություն և սպասարկում (գործող օրենքում առաջնային բժշկական օգնություն). ինչպես նաև Օրենքի 17-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետում նախատեսվող փոփոխությունը՝ որով առաջարկվում է բժշկական հաստատություններում պարբերական վերապատրաստումներ իրականացնել ընտանիքում և կենցաղային բռնության արդյունքում բժշկական օգնության դիմած անձանց հասանելի հոգեբանական և այլ ծառայությունների մասին տեղեկացնելու, նրանց աջակցության կենտրոններ ուղղորդելու վերաբերյալ՝ կարող են հանգեցնել ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերի ավելացման, որի չափը հնարավոր չէ գնահատել համապատասխան տեղեկատվության բացակայությամբ պայմանավորված:

Ինչ վերաբերում է ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտների ազդեցությանը, ապա Նախագծերով, մասնավորապես, առաջարկվում է.

1. կարգավորել ընտանիքում, ինչպես նաև կենցաղային բռնության կանխարգելման, բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության և համերաշխության վերականգնման հետ կապված հարաբերություններ,
2. սահմանել, որ «Ընտանիքում և կենցաղային բռնության կանխարգելման, ընտանիքում և կենցաղային բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության և ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 5-րդ կետով, ինչպես նաև 8-րդ հոդվածի 5-րդ մասի 5-8-րդ կետերով նախատեսված պահանջները ընտանիքում բռնություն գործադրած անձի կողմից դիտավորությամբ չկատարելը առաջացնում է տուգանքի նշանակում՝ սահմանված նվազագույն աշխատավարձի երկու հարյուրապատիկից չորս հարյուրապատիկի չափով (գործող օրենսդրությամբ տուգանքի չափը ութսունապատիկից հարյուրապատիկ է),
3. ընդլայնել «Պետական տուրքի մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված՝ դատարաններում պետական տուրքի վճարումից ազատվողների շրջանակը՝ սահմանելով, որ պետական տուրքի վճարումից ազատվում են նաև նախագծով սահմանվող կենցաղային բռնության ենթարկված անձինք:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ հայտնում ենք, որ նախագծերի ընդունումը կարող է հանգեցնել ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտների փոփոխության:

15) Նախագծի 19-րդ հոդվածի 4-րդ կետով նախատեսված լրացման արդյունքում անհրաժեշտություն կառաջանա Օրենքի 19-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետի «:» կետադրական նշանը փոխարինել «.» կետադրական նշանով: Բացի այդ, անհրաժեշտ է «առաջարկներ» բառից հետո լրացնել «:» կետադրական նշանը:

16) Նախագծի 20-րդ հոդվածն առաջարկվում նախատեսել առանձին կետերի տեսքով:

17) Նախագծի 21-րդ հոդվածից բացակայում է հոդվածի վերնագիրը, ուստի անհրաժեշտ է լրացնել «Եզրափակիչ մաս և անցումային դրույթ» բառերը:

2. *«Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» օրենքի նախագծի վերաբերյալ.*

1) Նախագծի 15-րդ հոդվածով նախատեսվում է Օրենսգիրքը լրացնել նոր հոդվածով, որով քրեական պատասխանատվություն է սահմանվում հետամտման համար: Գտնում ենք, որ հետամտումը նպատակահարմար է սահմանել որպես վարչական իրավախախտում՝ հաշվի առնելով, որ՝

ա. Քրեական նոր օրենսգրքում հետամտման հանցակազմը հանվել է օրենսգրքից այն հիմնավորմամբ, որ դրա առավել վտանգավոր դրսևորումներն արդեն իսկ արտացոլված են օրենսգրքի տարբեր հոդվածներում: Նախագծի վերլուծությունից հետևում է, որ այն հիմնականում ՀՀ քրեական օրենսգրքի «Հոգեկան ներգործությունը» վերտառությամբ 194-րդ հոդվածի դիսպոզիցիայի մասնավոր դրսևորումների քրեականացումն է: Այսպիսի լրացումը պրակտիկայում առաջացնելու է հանցագործությունների որակման դժվարություններ, ինչպես նաև հանգեցնելու է հանցագործությունների ավելցուկային որակմանը:

Նախագծով առաջարկվող հոդվածում նկարագրվող արարքների քրեականացումը պետք է ունենա ծանրակշիռ, այդ թվում՝ քրեաբանական հիմնավորում, որն այս դեպքում բացակայում է:

բ. Թեև «Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման ու դրա դեմ պայքարի մասին» կոնվենցիան (Ստամբուլյան կոնվենցիա) դրան միացած պետություններին կոչ է անում ձեռնարկել միջոցներ հետամտումը քրեականացնելու համար, այնուամենայնիվ, կոնվենցիային միացած պետությունների մեծամասնությունը գնացել են այն որպես վարչական իրավախախտում դիտարկելու ճանապարհով: Ավելին, կոնվենցիան թույլատրում է ցանկացած պետության կամ Եվրոպական միությանը հայտարարելու, որ պետությունը/ԵՄ-ն օգտվում է արարքի համար ոչ քրեական սանկցիա նախատեսելու իրավունքից, քանի դեռ այն արդյունավետ է, համաչափ և համոզիչ: Կոնվենցիան ապահովում է ճկունություն երկրների տարբեր իրավական համակարգերի համար՝ թույլատրելով ոչ քրեական պատասխանատվության միջոցների նախատեսումը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ առաջարկվում է հարցը դիտարկել փուլային կարգավորման տիրույթում՝ սկզբում կարգավորումը նախատեսել Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքում՝ որպես արդյունավետ և համաչափ

արձագանք, այնուհետև ոչ կարճաժամկետ պրակտիկ վերլուծությամբ գնահատել դրա արդյունավետությունը և քրեականացման իրական անհրաժեշտությունը:

Ըստ այդմ, առաջարկվում է ներկայացված կարգավորումը նախատեսել Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետության օրենսգրքում՝ հոդվածի դիսպոզիցիան շարադրելով հետևյալ խմբագրությամբ.

«Հետամտելը՝ անձին պարբերաբար ապօրինի հետևելը, տեղեկատվական կամ հաղորդակցական տեխնոլոգիաներն օգտագործելով, նրա բնակության, աշխատանքի, ուսման կամ զբաղմունքի վայր այցելելու միջոցով կամ այլ եղանակով հաղորդակցության մեջ պարբերաբար ապօրինի ներգրավելը, անձնական իրերի վրա պարբերաբար հետքեր թողելը կամ անձի տվյալներով առցանց հաշիվներ բացելը, եթե այդ արարքը անձի մեջ վախ կամ անհանգստություն է առաջացրել իր կամ իր մերձավորի անվտանգության համար կամ նվաստացրել է անձի պատիվն ու արժանապատվությունը»:

2) Նախագծով առաջարկվում է փոփոխության ենթարկել նաև Քրեական օրենսգրքի 508-րդ հոդվածը՝ նորմի սանկցիայից հանելով տուգանքը՝ դրա փոխարեն հանրային աշխատանք պատժատեսակը նախատեսելով: Առաջարկում ենք ձեռնպահ մնալ նման փոփոխությունից, քանի որ ոչ մեծ ծանրության հանցանքների համար որպես պատիժ տուգանքի նախատեսումը համահունչ է Քրեական օրենսգրքի տրամաբանությանը և բխում է արդարության և պատասխանատվության անհատականացման սկզբունքից: Շարադրվածից հետևում է, որ յուրաքանչյուր դեպքում դատարանը, ելնելով պատասխանատվության անհատականացման սկզբունքից և հաշվի առնելով հանցավորի անձը, կընտրի համապատասխան պատժատեսակը:

3) Միաժամանակ, Նախագծի 21-րդ հոդվածով օրենքի ուժի մեջ մտնելու ժամկետն անհրաժեշտ է վերանայել՝ նկատի ունենալով ունենալով «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» օրենքի 23-րդ հոդվածի 2-րդ մասը, համաձայն որի՝ նորմատիվ իրավական ակտն ընդունելու իրավասություն ունեցող մարմինը պարտավոր է նախատեսել նորմատիվ իրավական ակտի ուժի մեջ մտնելու ավելի ուշ ողջամիտ ժամկետ, բացառությամբ սույն հոդվածի 4-րդ մասով սահմանված նորմատիվ իրավական ակտերի, եթե ակտով

սահմանվում են այնպիսի իրավակարգավորումներ, որոնց համար անհրաժեշտ է հիմնավոր ժամանակահատված, որը հնարավորություն կտա հասցեատիրոջը իր վարքագիծը համապատասխանեցնելու սահմանված պահանջներին, կամ սահմանված իրավակարգավորումները վատթարացնում են անձի իրավական վիճակը:

Բացի այդ, Նախագծի 1-ին, 2-րդ, 6-րդ, 7-րդ, 11-րդ, 12-րդ, 13-րդ, 19-րդ հոդվածների համարակալումն անհրաժեշտ է վերանայել, մասնավորապես՝ «1.» և «2.» թվերն անհրաժեշտ է փոխարինել «1)» և «2)» թվերով: Բացի այդ, 21-րդ հոդվածի վերնագիրը բացակայում է, ուստի անհրաժեշտ է լրացնել «Եզրափակիչ մաս» բառերը:

3. «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում լրացում և փոփոխություններ կատարելու մասին» օրենքի նախագծի վերաբերյալ.

1) Գործող ՔԴՕ 234.3-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ դատարանը պաշտպանական որոշման կիրառման մասին հայցադիմումը քննում և դրա վերաբերյալ որոշում է կայացնում առանց դատական նիստ հրավիրելու հայցադիմումը վարույթ ընդունելու մասին որոշումը կայացնելու պահից՝ տասնօրյա ժամկետում:

Կարծում ենք, որ սույն հոդվածում նախատեսված տասնօրյա ժամկետի փոխարինումը եռօրյա ժամկետով պրակտիկայում հնարավոր չի լինելու ապահովել՝ հաշվի առնելով քաղաքացիական գործեր քննող դատավորների ծանրաբեռնվածությունը և նշված ժամկետի չափազանց կարճ լինելը, ինչպես նաև՝ այն հանգամանքը, որ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի իմաստով օրերով որոշվող ժամկետները հաշվարկվում են աշխատանքային օրերով: Ուստի առաջարկվում է Նախագծի 3-րդ հոդվածում «եռօրյա» բառը փոխարինել «հինգօրյա» բառով:

2) Նախագծով առաջարկվում է Պաշտպանական որոշման պատճենը բոլոր դեպքերում ուղարկել ոստիկանությանը, «Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության և ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մասին» օրենքով նախատեսված լիազոր մարմնին և Հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայությանը: Սակայն, նախագծից պարզ չէ, թե որն է նպատակը դատարանին ծանրաբեռնել բոլոր այս մարմիններին նշված որոշումը ուղարկելու պարտականությամբ այն պարագայում, երբ գործող կարգավորմամբ այն

ուղարկվում է միայն այն դեպքում, երբ դա անհրաժեշտ է:

3) Նախագծի 2-րդ հոդվածով նախատեսվող լրացման արդյունքում ստացվում է, որ պաշտպանական որոշման կայացման վերաբերյալ հայցադիմումում պատասխանողի և ենթադրաբար ընտանիքում բռնության ենթարկված անձի միջև ընտանեկան և (կամ) արյունակցական կապերի մասին տեղեկությունները կարող են ներառվել միայն դրանց առկայության դեպքում:

Նախագծի ընդունման հիմնավորման համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի առկա կարգավորումներով դատարանները մի շարք դեպքերում պաշտպանական որոշում կիրառելու համար ներկայացված հայցադիմումները վերադարձնում են կից փաստաթղթերի ցանկից պատասխանողի և ընտանիքում բռնության ենթարկված անձի միջև ընտանիքում և/կամ արյունակցական կապերի մասին տեղեկատվության բացակայության պատճառաբանությամբ: Սակայն որոշ դեպքերում ամուսինները փաստացի ամուսնության մեջ են գտնվում կամ հանդիսանում են զուգընկերներ, ինչը նշանակում է, որ նման դեպքերում անհնար է ներկայացնել վերը նշված փաստաթղթերը: Բացի այդ, նույնիսկ համապատասխան կապը հաստատող փաստաթղթերի առկայության դեպքում միշտ չէ, որը ընտանիքում բռնության ենթարկված անձը կարող է դրանք ներկայացնել, մասնավորապես, փախուստի պատճառով: Ուստի անհրաժեշտ է նման փաստաթղթերը ներկայացնելու պահանջը սահմանել որպես ոչ պարտադիր:

Այս կապակցությամբ գտնում ենք, որ պատասխանողի և ենթադրյալ բռնության ենթարկված անձի միջև որոշակի, մասնավորապես, «Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության և ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մասին» օրենքի կիրառման իմաստով նշանակություն ունեցող կապերը հաստատող տեղեկությունները ներկայացնելու պարտադիր պահանջը վերացնելը խնդրահարույց է՝ նկատի ունենալով, որ պաշտպանության ենթակա, համապատասխանաբար՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված պաշտպանական որոշման վերաբերյալ գործերի վարույթի պատշաճ սուբյեկտ հանդիսանալու հանգամանքը չի կարող հավաստվել այլ կերպ, քան համապատասխան տեղեկությունների հիման վրա: Ավելին,

կարծում ենք, որ անձանց՝ փաստացի ամուսնության մեջ գտնվելու կամ զուգընկերներ հանդիսանալու փաստն ինքնին չի բացառում այդ անձանց միջև որոշակի հարաբերությունների առկայության փաստը հավաստող ապացույցներ ունենալու հնարավորությունը և դրանց ներկայացման անհրաժեշտությունը:

Ինչ վերաբերում է այն պնդմանը, որ հաճախ այդ փաստաթղթերը հնարավոր չի լինում ներկայացնել, մասնավորապես, բռնության ենթարկված անձի փախուստի դիմելու պատճառով, ապա այս կապակցությամբ գտնում ենք, որ անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ ի տարբերություն անհետաձգելի միջամտության որոշման, որը կայացվում է Ոստիկանության իրավասու ծառայողի կողմից, անմիջականորեն սպառնացող վտանգը կանխելու նպատակով՝ այդ որոշմամբ ապահովվելով բռնության ենթարկված անձի հրատապ պաշտպանությունն ապահովող սահմանափակումներ, պաշտպանական որոշումը կայացվում է դատական կարգով: Ուստի գտնում ենք, որ Նախագծի հիմնավորման մեջ այս առնչությամբ բարձրացված մտահոգությունը վերացնելու նպատակով կարող է նախատեսվել կարգավորում առ այն, որ այն դեպքերում, երբ անձը հայցադիմում ներկայացնելու պահին հնարավորություն չունի ներկայացնելու համապատասխան տեղեկությունները, կարող է միջնորդություն ներկայացնել որոշակի ժամկետում դրանք դատարան ներկայացնելու կամ դատարանի կողմից դրանք հետագայում ձեռք բերելու վերաբերյալ:

4) նախագծի 1-ին հոդվածով Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 234.4 հոդվածի 4-րդ և 5-րդ մասերով նախատեսված փոփոխությունն առաջարկվում է հանել՝ նկատի ունենալով, որ 4-րդ մասը նախատեսվում է նոր խմբագրությամբ շարադրել, իսկ 5-րդ մասը՝ ուժը կորցրած ճանաչել:

Բացի այդ, նախատեսված փոփոխության արդյունքում անհրաժեշտություն կառաջանա համապատասխան փոփոխություն նախատեսել նաև Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 122-րդ հոդվածի 1.2-րդ մասում:

Միաժամանակ, նախագծի 1-ին հոդվածի «234.4.» թիվն անհրաժեշտ է փոխարինել «234.4-րդ» բառով՝ համապատասխան փոփոխություններ կատարելով նաև մյուս հոդվածներում: Բացի այդ, անհրաժեշտ է 1-ին հոդվածի «ավելացնել» բառը փոխարինել

«լրացնել» բառով՝ նկատի ունենալով «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» օրենքի 33-րդ հոդվածի 3-րդ մասը, համաձայն որի՝ նորմատիվ իրավական ակտում լրացումներ կատարվում են դրանում նոր բաժիններ, գլուխներ, հոդվածներ, մասեր, կետեր, ենթակետեր, պարբերություններ, նախադասություններ, բառեր, թվեր կամ կետադրական նշաններ լրացնելու միջոցով: Բացի այդ, 5-րդ հոդվածի վերնագիրը բացակայում է, ուստի անհրաժեշտ է լրացնել «Եզրափակիչ մաս» բառերը:

4. «Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգրքում փոփոխություն կատարելու մասին» օրենքի նախագծի վերաբերյալ.

Նախագծով առաջարկվում է բարձրացնել 206.16-րդ հոդվածով անհետաձգելի միջամտության որոշումը կամ պաշտպանական որոշումը դիտավորությամբ չկատարելու համար նախատեսված տուգանքի չափը: Հիմնավորմամբ նշվում է, որ նախատեսված սանկցիայի չափը ցածր է, քանզի չի ապահովում այդ դեպքում պատասխանատվության նպատակների իրականացումը: Սակայն հիմնավորմամբ ներկայացված չէ որևէ փաստարկ (վիճակագրություն և այլն), որով կհիմնավորվի, թե ինչու Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ գործող օրենսգրքով նախատեսված տուգանքի չափը չի ապահովել հիմնավորմամբ նշված նպատակների իրականացումը:

Միաժամանակ, նախագծի 1-ին հոդվածում Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետության օրենսգրքի լրիվ անվանման հիշատակումն անհրաժեշտ է համապատասխանեցնել «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» օրենքի 18-րդ հոդվածի 5-րդ մասի պահանջներին: Բացի այդ, «Ընտանիքում» բառից առաջ լրացնել «1.» թիվը, իսկ «Հայաստանի Հանրապետության օրենքի» բառերն անհրաժեշտ է փոխարինել «օրենքի» բառով: Միաժամանակ, նկատի ունենալով, որ նախատեսված փոփոխության արդյունքում բարձրացվում է տուգանքի չափը և հիմք ընդունելով «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» օրենքի 23-րդ հոդվածի 2-րդ մասը, համաձայն որի՝ նորմատիվ իրավական ակտն ընդունելու իրավասություն ունեցող մարմինը պարտավոր է նախատեսել նորմատիվ իրավական ակտի ուժի մեջ մտնելու ավելի ուշ ողջամիտ ժամկետ, բացառությամբ սույն հոդվածի 4-րդ մասով սահմանված նորմատիվ իրավական ակտերի, եթե ակտով սահմանվում են այնպիսի իրավակարգավորումներ, որոնց համար անհրաժեշտ է հիմնավոր ժամանակահատված, որը հնարավորություն կտա

հասցեատիրոջը իր վարքագիծը համապատասխանեցնելու սահմանված պահանջներին, կամ սահմանված իրավակարգավորումները վատթարացնում են անձի իրավական վիճակը՝ անհրաժեշտ է 2-րդ հոդվածով նախատեսված ուժի մեջ մտնելու ժամկետը վերանայել, ինչպես նաև նշված հոդվածում լրացնել վերնագիր՝ «Եզրափակիչ մաս» բառերով:

5. «Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություն կատարելու մասին» օրենքի նախագծի վերաբերյալ.

Նախագծի 1-ին հոդվածում օրենսգրքի լրիվ անվանումն առաջարկվում է համապատասխանեցնել «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» օրենքի 18-րդ հոդվածի 5-րդ մասի պահանջներին:

Միաժամանակ, նախագծի 1-ին, 2-րդ և 4-րդ հոդվածների «Հայաստանի Հանրապետության օրենքով» բառերն անհրաժեշտ է փոխարինել «օրենքով» բառով: Բացի այդ, 5-րդ հոդվածի վերնագիրը բացակայում է, ուստի անհրաժեշտ է լրացնել «Եզրափակիչ մաս» բառերը:

6. «Պետական տուրքի մասին» օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» օրենքի նախագծի վերաբերյալ.

Նախագծի 1-ին հոդվածից առաջարկվում է հանել «(այսուհետ՝ Օրենք)» բառերը, քանի որ հիշյալ նախագծում այդ բառերն առաջին գործածումից հետո այլևս չեն գործածվում, իսկ «շարադրել հետևյալ բովանդակությամբ» բառերը փոխարինել «շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ» բառերով:

Բացի այդ, նախագծի 2-րդ հոդվածի վերնագիրը բացակայում է, ուստի անհրաժեշտ է լրացնել «Եզրափակիչ մաս» բառերը:

7. «Սոցիալական աջակցության մասին» օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» օրենքի նախագծի վերաբերյալ.

Նախագծի 1-ին հոդվածից առաջարկվում է հանել «(այսուհետ՝ Օրենք)» բառերը, քանի որ հիշյալ նախագծում այդ բառերն առաջին գործածումից հետո այլևս չեն գործածվում, իսկ «շարադրել հետևյալ բովանդակությամբ» բառերը փոխարինել «շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ» բառերով:

Բացի այդ, նախագծի 2-րդ հոդվածի վերնագիրը բացակայում է, ուստի անհրաժեշտ

է լրացնել «Եզրափակիչ մաս» բառերը:

8. «Հաշտարարության մասին» օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին» օրենքի նախագծի վերաբերյալ.

Նախագծի 1-ին հոդվածով նախատեսված լրացումն ունի վերանայման կարիք՝ նկատի ունենալով «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» օրենքի 34-րդ հոդվածի 6-րդ մասը, համաձայն որի՝ փոփոխություն կամ լրացում կարող է կատարվել նաև սահմանված կարգով պաշտոնապես հրապարակված, սակայն ուժի մեջ չմտած նորմատիվ իրավական ակտում կամ դրա ուժի մեջ չմտած մասում, իսկ այն դեպքում, երբ ակտն արդեն ինկորպորացվել է, ապա հիմնական նորմատիվ իրավական ակտում: Տվյալ դեպքում, հիմնական ակտի 2-րդ հոդվածի 5-րդ մասը ինկորպորացված չէ, ուստի դրանում փոփոխություն կատարել հնարավոր չէ: Բացի այդ, 3-րդ հոդվածի վերնագիրը բացակայում է, ուստի անհրաժեշտ է լրացնել «Եզրափակիչ մաս» բառերը:

Միաժամանակ, նախագծի 1-ին և 2-րդ հոդվածներում «շարադրել հետևյալ բովանդակությամբ» բառերն առաջարկվում է փոխարինել «շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ» բառերով:

9. «Փաստաբանության մասին» օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» օրենքի նախագծի վերաբերյալ.

Նախագծի 1-ին հոդվածի «Հայաստանի Հանրապետության օրենքի» բառերն անհրաժեշտ է փոխարինել «օրենքի» բառով, իսկ «շարադրել հետևյալ բովանդակությամբ» բառերը փոխարինել «շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ» բառերով: Բացի այդ, 2-րդ հոդվածի վերնագիրը բացակայում է, ուստի անհրաժեշտ է լրացնել «Եզրափակիչ մաս» բառերը:

10. «Զենքի շրջանառության կարգավորման մասին» օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին» օրենքի նախագծի վերաբերյալ.

Նախագծի 1-ին հոդվածից առաջարկվում է հանել «(այսուհետ՝ Օրենք)» բառերը, քանի որ հիշյալ նախագծում այդ բառերն առաջին գործածումից հետո այլևս չեն գործածվում, իսկ նախագծի 1-ին և 2-րդ հոդվածների «շարադրել հետևյալ բովանդակությամբ» բառերն առաջարկվում է փոխարինել «շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ» բառերով:

Միաժամանակ, Նախագծի 3-րդ հոդվածի վերնագիրը բացակայում է, ուստի անհրաժեշտ է լրացնել «Եզրափակիչ մաս» բառերը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ

Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ

N 94 - Ա

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ (ՀԱՐԱԿԻՑ ՉԵԿՈՒՑՈՂ)
ՆՇԱՆԱԿԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ**

Հիմք ընդունելով «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» սահմանադրական օրենքի 66-րդ հոդվածի 2-րդ մասը՝

Հայաստանի Հանրապետության ներքին գործերի նախարարի տեղակալ Արփինե Սարգսյանին նշանակել Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովում «Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության և ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մասին» օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին», «Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին», «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում լրացում և փոփոխություններ կատարելու մասին», «Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետության օրենսգրքում փոփոխություն կատարելու մասին», «Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություն կատարելու մասին», «Պետական տուրքի մասին» օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին», «Սոցիալական աջակցության մասին» օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին», «Հաշտարարության մասին» օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին»,

«Փաստաբանության մասին» օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին», «Չենքի շրջանառության կարգավորման մասին» օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքների նախագծերի փաթեթը (Պ-743-14.12.2023-ՄԻ-011/0) քննարկելիս Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ներկայացուցիչ (հարակից զեկուցող):

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՎԱՐՉԱՊԵՏ

Ն. ՓԱՇԻՆՅԱՆ

Երևան

31.01.2024

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՕՐԵՆՔԸ**

**«ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ ԲՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՄԱՆ, ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ ԲՈՒՆՈՒԹՅԱՆ
ԵՆԹԱՐԿՎԱԾ ԱՆՁԱՆՑ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ
ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՄԱՆ ՄԱՍԻՆ» ՕՐԵՆՔՈՒՄ
ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ**

Հոդված 1. «Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության եւ ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մասին» 2017 թվականի դեկտեմբերի 13-ի ՀՕ-320-Ն օրենքի (այսուհետ՝ Օրենք) վերնագիրը շարադրել հետեւյալ խմբագրությամբ.

«ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ ԵՎ ԿԵՆՑԱՂԱՅԻՆ ԲՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՄԱՆ, ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ ԵՎ ԿԵՆՑԱՂԱՅԻՆ ԲՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ԵՆԹԱՐԿՎԱԾ ԱՆՁԱՆՑ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՄԱՆ ՄԱՍԻՆ»:

Հոդված 2. Օրենքի նախաբանում, 2-րդ, 3-րդ, 4-րդ գլուխների վերնագրերում, 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետում, 3-9-րդ հոդվածներում եւ 11-21-րդ հոդվածներում, 22-րդ հոդվածի 1-ին եւ 2-րդ մասերում «ընտանիքում» բառից հետո լրացնել «եւ կենցաղային» բառերը:

Հոդված 3. 7-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 2-րդ, 3-րդ եւ 5-րդ կետերում, 8-րդ հոդվածի 3-րդ մասում, 8-րդ հոդվածի 5-րդ մասի 1-3-րդ, 5-րդ եւ 7-րդ կետերում, 15-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետում, 19-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետում, 20-րդ հոդվածի 5-րդ մասում, 22-րդ հոդվածի 2-րդ մասում «եղող» բառը փոխարինել «գտնվող» բառով:

Հոդված 4. Օրենքի 1-ին հոդվածը շարադրել հետեւյալ խմբագրությամբ.

«Հոդված 1. Օրենքի կարգավորման առարկան

1. Սույն օրենքը կանոնակարգում է ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության կանխարգելման եւ ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության կազմակերպարական հիմքերը, սահմանում է ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության հասկացությունը, ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության կանխարգելման եւ ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության բնագավառում իրավասու մարմինների լիազորությունները, պաշտպանության միջոցների տեսակները, դրանց կիրառման հիմքերը, ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկված անձանց վերաբերյալ տեղեկությունների իրավական պաշտպանության առանձնահատկությունները»:

Հոդված 5. Օրենքի 3-րդ հոդվածի՝

1) 1-ին մասը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ. «1. Ընտանիքում եւ կենցաղային բռնություն է համարվում ֆիզիկական, սեռական, հոգեբանական կամ տնտեսական բռնի արարքը, անտեսումը կամ հետամտումը, որոնք կատարվել են ընտանիքի անդամների կամ զուգընկերների կամ նախկին զուգընկերների միջեւ»:

2) 2-րդ մասի 1-ին կետը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ. «1) ֆիզիկական բռնություն՝ անձի կամքին հակառակ ֆիզիկական բնույթի բռնի արարքը՝ ներառյալ բժշկական, այդ թվում՝ հոգեբուժական բնույթի միջամտությունների ենթարկվելուն պարտադրելը, բժշկական օգնություն ստանալուց զրկելը կամ նման օգնությանը խոչընդոտելը, ֆիզիկական ցավ պատճառելը, ինչպես նաեւ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի իմաստով՝ սպանությունը, առողջությանը ծանր, միջին ծանրության կամ թեթեւ վնաս պատճառելը, ազատությունից ապօրինի զրկելը, ֆիզիկական ներգործությունը, ֆիզիկական ուժեղ ցավ պատճառելը»:

3) 2-րդ մասի 2-րդ կետը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ. «2) սեռական բռնություն՝ անձի կամքին հակառակ սեքսուալ բնույթի գործողություններ, այդ թվում՝ անձի սեռական օրգաններին եւ մարմնի մասերին անցանկալի հպումները, անձին երրորդ անձի հետ սեռական բնույթի գործողություններում ներգրավելը, կուսության ստուգումը, ինչպես նաեւ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի իմաստով՝ սեռական ազատության եւ սեռական անձեռնմխելիության դեմ ուղղված հանցագործությունները»:

4) 2-րդ մասի 3-րդ կետը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ. «3) հոգեբանական բռնություն՝ անձին հոգեբանական ճնշում, հոգեկան տառապանք պատճառելը, ներառյալ՝ անձի ինքնագնահատականի եւ արժանապատվության նվաստացումը, սեփական երեխաների, ընկերների եւ հարազատների հետ շփումներն արգելելը կամ դրանց խոչընդոտելը, ինչպես նաեւ վերահսկողություն կիրառելը, ինքնավնասման կամ ինքնասպանության սպառնալիքով ճնշում գործադրելը, տնտեսական բռնություն գործադրելու, տնային կենդանիներին վնասելու սպառնալիքը, դիտավորությամբ այնպիսի գործողություններ կատարելը, որոնք անձի մեջ հիմնավոր վախ են հարուցում իր կամ հարազատի կամ զուգընկերոջ կամ ընկերոջ կամ խնամքի տակ գտնվողի անվտանգության համար, ինչպես նաեւ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի իմաստով՝ հոգեկան ներգործությունը կամ հոգեկան ուժեղ տառապանք պատճառելը, ինքնասպանությանը հասցնելը կամ հակելը, հղիության արհեստական ընդհատմանը (աբորտ կատարելուն) կամ ամլացմանը հարկադրելը»:

5) 2-րդ մասի 4-րդ կետը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ. «4) տնտեսական բռնություն՝ անձին հարկադրված նյութական կախվածության մեջ դնելը, նրան գոյության անհրաժեշտ միջոցներից (սնունդ, հագուստ, կացարան, դեղորայք, հիգիենիկ պարագաներ, օրենքով սահմանված նպաստ կամ կենսաթոշակ, այդ թվում՝ երեխայի համար տրամադրվող, աշխատավարձ եւ դրան հավասարեցված այլ վճարումներ) զրկելը, անձին սեփականության իրավունքով պատկանող կամ նրա կողմից տնօրինվող գույքը վնասելը, սեփականության կամ ընդհանուր սեփականության իրավունքով պատկանող գույքը տնօրինելու, տիրապետելու եւ օգտագործելու իրավունքները ոչ իրավաչափ սահմանափակելը, անձի կամքին հակառակ նրան վարկային կամ ֆինանսական գործարքներում ներգրավելը, անձին սեփականության իրավունքով պատկանող միջոցները եւ գույքը կտակելուն կամ նվիրաբերելուն հարկադրելը, անձի կրթություն

ստանալու կամ աշխատանքի ընտրության ազատության իրավունքները սահմանափակելը.»,

6) 2-րդ մասի 5-րդ կետում «օրինական» բառերից առաջ լրացնել «այլ» բառը.

7) 2-րդ մասը լրացնել նոր՝ 6-րդ կետով հետեւյալ բովանդակությամբ՝. «6) հետամտում Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի իմաստով՝ անձին հետամտելը.»:

Հոդված 6. Օրենքի 4-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝

1. 1-ին կետը շարադրել հետեւյալ խմբագրությամբ. «1) ընտանիքի անդամներ՝ անկախ համատեղ բնակության հանգամանքից՝ ամուսինը (այդ թվում՝ փաստական ամուսնական հարաբերությունների մեջ գտնվող անձը), նախկին ամուսինը, ծնողը, այդ թվում՝ խորթ ծնողը, որդեգրող ծնողը, խնամատար ծնողը, երեխան (նաեւ որդեգրված, խորթ, հոգեզավակ), որդեգրող ծնողի ամուսինը, ամուսնու ծնողները, նախկին ամուսնու ծնողները, տատ, պապ, քույր եւ եղբայր (նաեւ համամայր կամ համահայր), ամուսնու քույր, ամուսնու եղբայր, ինչպես նաեւ ամուսնու ծնողների, քրոջ եւ եղբոր համար՝ փեսան եւ հարսը.»:

2. 2-րդ կետը շարադրել հետեւյալ խմբագրությամբ.՝ «2) աջակցության կենտրոն՝ ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության կամ ենթադրաբար ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկված անձանց, իսկ անհրաժեշտության դեպքում այդ անձանց ընտանիքների անդամներին սոցիալական աջակցություն տրամադրող կազմակերպություն՝ հավաստագրված Լիազոր մարմնի կողմից.».

3. 3-րդ կետը շարադրել հետեւյալ խմբագրությամբ.՝ «3) ապաստարան (ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկված անձի հոգածության կենտրոն)՝ ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկվածներին եւ նրանց խնամքի տակ գտնվող անձանց՝ սույն օրենքով սահմանված դեպքերում տրամադրվող անվտանգ ժամանակավոր կացարան, հավաստագրված Լիազոր մարմնի կողմից, որտեղ շահառուները ստանում են ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված սոցիալական ծառայություններ.».

4. 5-րդ կետը շարադրել հետեւյալ խմբագրությամբ. «5) ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկված անձ՝ ֆիզիկական անձ, այդ թվում ընտանիքի ներսում բռնությանը ակնատես երեխան, որը, ըստ նախազգուշացման, անհետաձգելի միջամտության, պաշտպանական որոշման կամ դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռի, տուժել է ընտանիքում եւ կենցաղային բռնությունից.»,

5. 6-րդ կետը շարադրել հետեւյալ խմբագրությամբ.՝ «6) խնամքի տակ գտնվող անձ՝ երեխա, տարեց կամ հաշմանդամություն ունեցող անձ, առողջական կամ այլ հանգամանքներով անօգնական վիճակում գտնվող անձ, որը բնակվում է ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկված անձի հետ, եւ որին վերջինս մշտապես հոգ է տանում.».

6. Լրացնել նոր՝ 10-րդ կետով հետեւյալ բովանդակությամբ.՝ «10) զուգընկեր՝ անձ, որի հետ առկա են հարաբերություններ, որոնց հատուկ է սիրային կապը՝ անկախ համատեղ

քնակության կամ միմյանց հետ սեռական հարաբերություններ ունենալու հանգամանքից»:

Հոդված 7. Օրենքի 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասի «գործ հարուցելուն» բառը փոխարինել «վարույթ նախաձեռնելուն» բառով:

Հոդված 8. Օրենքի 6-րդ հոդվածի՝

1. առաջին մասի առաջին նախադասությունը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ. «Նախազգուշացումը կիրառվում է այն դեպքերում, երբ բռնության դեպքը տեղի է ունեցել առաջին անգամ, առկա չէ հիմնավոր ենթադրություն բռնության կրկնման կամ շարունակման անմիջականորեն սպառնացող վտանգի մասին եւ անհետաձգելի միջամտության հիմքերն առկա չեն»:

2. 2-րդ մասը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ. «2. Նախազգուշացում կիրառելու մասին ոստիկանության իրավասու ծառայողի կայացրած պատճառաբանված որոշման պատճենը ընտանիքում եւ կենցաղային բռնություն գործադրած անձին հանձնվում է ստորագրությամբ՝ առձեռն: Դեպքի վայրում նրա բացակայության դեպքում որոշման բովանդակությունը նրան պարզաբանվում է հեռախոսակապի միջոցով, իսկ դրա անհնարինության դեպքում որոշման պատճենն ուղարկվում է նրա էլեկտրոնային փոստին կամ հաշվառման վայր՝ պատվիրված փոստի միջոցով: Նախազգուշացումն ուժի մեջ է մտնում սույն հոդվածով սահմանված եղանակներից որեւէ մեկով ծանուցելու պահից»:

3. 4-րդ մասը ուժը կորցրած ճանաչել:

Հոդված 9. Օրենքի 7-րդ հոդվածի՝

1. 1-ին մասի առաջին նախադասությունը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ. «Եթե ընտանիքի մեկ անդամը, զուգընկերը կամ նախկին զուգընկերը մյուսի նկատմամբ բռնություն է կիրառել, այդ թվում՝ երեխայի ներկայությամբ, եւ առկա է հիմնավոր ենթադրություն բռնության կրկնման կամ շարունակման անմիջականորեն սպառնացող վտանգի մասին, ապա ընտանիքի մյուս անդամի, զուգընկերոջ կամ նախկին զուգընկերոջ կյանքի եւ առողջության ապահովման նպատակով ոստիկանության իրավասու ծառայողն անհապաղ կայացնում է անհետաձգելի միջամտության որոշում»:

2. 2-րդ մասի առաջին նախադասությունը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ. «Անհետաձգելի միջամտության որոշման գործողության ժամկետը սահմանվում է 20-25 օր»:

3. 7-րդ մասը «փոստի միջոցով» բառերից հետո լրացնել նոր նախադասություն՝ հետևյալ բովանդակությամբ. «Անհետաձգելի միջամտության որոշման պատճենը հանձնվում է ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկված անձին առձեռն, իսկ դրա անհնարինության դեպքում՝ որոշման պատճենն ուղարկվում է նրա էլեկտրոնային փոստին կամ նրա հաշվառման վայրի հասցեով՝ պատվիրված փոստի միջոցով»:

4. 8-րդ մասի առաջին նախադասությունը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ. «Սույն հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին կետով նախատեսված սահմանափակումը կիրառելիս

նստիկանության իրավասու ծառայողը չի հեռանում մինչեւ ընտանիքում եւ կենցաղային բռնություն գործադրած անձի կողմից առաջին անհրաժեշտության իրերը հավաքելը եւ ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկվածի բնակության տարածքից հեռանալը»:

5. 8-րդ մասը «ուղեկցությամբ» բառից հետո լրացնել նոր նախադասությամբ հետեւյալ բովանդակությամբ. «Այն դեպքերում, երբ ոստիկանության ծառայողը որոշում է կայացնում ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկված անձին ապաստարան տեղափոխելու մասին, իրավասու ծառայողը չի հեռանում մինչեւ ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկված անձի եւ նրա խնամքի տակ գտնվող անձանց կողմից բնակության վայրից անձնական իրերը հավաքելը»:

6. 10-րդ մասի 3-րդ նախադասությունը շարադրել հետեւյալ խմբագրությամբ՝. «Անհետաձգելի միջամտության որոշումը նույն անձի կողմից վերացվում է մինչեւ դրա ժամկետի լրանալը դատարանի կողմից պաշտպանական որոշում կայացվելու դեպքում»:

7. 13-րդ մասը ուժը կորցրած ճանաչել:

Հոդված 10. Օրենքի 8-րդ հոդվածի՝

1. 4-րդ մասը շարադրել հետեւյալ խմբագրությամբ. «4. Պաշտպանական որոշումը կայացվում է 4-12 ամիս ժամկետով եւ կարող է դրա անհրաժեշտությունը հիմնավորող համապատասխան դիմումի հիման վրա դատարանի պատճառաբանված որոշմամբ երկարաձգվել՝ մինչեւ վեց ամիս ժամկետով»:

2. 5-րդ մասի 1-ին կետի «այլ վայրերի» բառերից հետո լրացնել «, այդ թվում՝ ժամանակավոր կացարանի» բառերը:

3. 10-րդ մասն ուժը կորցրած ճանաչել:

Հոդված 11. Օրենքի 10-րդ հոդվածն ուժը կորցրած ճանաչել:

Հոդված 12. Օրենքի 11-րդ հոդվածի՝

1. Վերնագիրը շարադրել հետեւյալ խմբագրությամբ.՝ «Ընտանիքում եւ կենցաղային բռնություն գործադրած անձին կանխարգելիչ հաշվառման վերցնելը եւ հաշվառումից հանելը, ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության դեպքերի մշտադիտարկումը»:

2. 1-ին մասը շարադրել հետեւյալ խմբագրությամբ.՝ «1. Ընտանիքում եւ կենցաղային բռնություն գործադրած անձը, որի նկատմամբ կայացվել է նախազգուշացման, անհետաձգելի միջամտության կամ պաշտպանական որոշում, ինչպես նաեւ ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության հետ կապված հանցանքի համար դատվածություն ունեցող անձը ոստիկանության կողմից վերցվում են կանխարգելիչ հաշվառման»:

3. Լրացնել նոր մասով, հետեւյալ բովանդակությամբ.՝ «1.1. Աջակցության կենտրոն դիմած շահառուների շրջանում ընտանիքում եւ կենցաղային բռնությունը կանխարգելելու նկատմամբ մշտադիտարկումն իրականացնում է աջակցության կենտրոնի սոցիալական

աշխատողը՝ բռնության ենթարկված անձանց հետ հանդիպումների, զանգերի եւ հաղորդակցման այլ միջոցների կիրառմամբ՝ Լիազոր մարմնի սահմանած կարգով:»

4. 3-րդ մասը շարադրել հետեւյալ խմբագրությամբ՝. «3. Ոստիկանության իրավասու ծառայողը կանխարգելիչ հաշվառման շրջանակում ամսական առնվազն մեկ հանդիպում է ունենում հաշվառման վերցված եւ ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկված անձանց հետ եւ բացատրական աշխատանքներ իրականացնում:»:

5. Լրացնել նոր՝ 4-րդ մասով հետեւյալ բովանդակությամբ՝. «4. Հոգեկան առողջության կենտրոնում հաշվառված անձանց նկատմամբ կանխարգելիչ բնույթի աշխատանքներն իրականացվում են Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարության համապատասխան մասնագետի որոշմամբ՝ ոստիկանությանը ներկայացված գրության հիման վրա՝ հոգեբույժի պարտադիր մասնակցությամբ:»:

Հոդված 13. Օրենքի 12-րդ հոդվածի 3-րդ մասի «Հոգեբուժական օգնության մասին» բառերը փոխարինել «Հոգեբուժական օգնության եւ սպասարկման մասին» բառերով:

Հոդված 14. Օրենքի 13-րդ հոդվածը՝

1. 1-ին մասի 1-ին, 3-րդ եւ 4-րդ կետերում «լիազոր հանրապետական գործադիր մարմինը» բառերը փոխարինել «պետական կառավարման համակարգի լիազոր մարմինը» բառերով:

2. լրացնել նոր՝ 3-րդ մասով հետեւյալ բովանդակությամբ. «3. Ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության դեմ պայքարի պետական ռազմավարությունը, բռնության ենթարկված անձանց ուղղորդման կարգը եւ բռնություն գործադրած անձանց ռեաբիլիտացիոն ծրագիրը հաստատում է Կառավարությունը:»:

Հոդված 15. Օրենքի 14-րդ հոդվածի՝

1. 1-ին մասը շարադրել հետեւյալ խմբագրությամբ. «1. Ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության կանխարգելման եւ ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության բնագավառում Լիազոր մարմինը՝

1) մշակում է պետական ռազմավարությունը եւ համակարգում դրանից բխող միջոցառումների իրականացումը.

2) մշակում է ընտանիքում եւ կենցաղային բռնությունից տուժած անձանց ուղղորդման կարգը.

3) իրականացնում է ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության դեպքերի կենտրոնացված հաշվառում՝ կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով՝ ընդգրկելով ինչպես ոստիկանության, քննչական կոմիտեի եւ Հայաստանի Հանրապետության դատական դեպարտամենտի, այնպես էլ վերջիններիս չգրանցած աջակցության կենտրոնների եւ ապաստարանների տրամադրած տվյալները, եւ դրանց ընթացքի վերաբերյալ վիճակագրության վարում, ինչպես նաեւ այդ վիճակագրության ամենամյա հրապարակում իր պաշտոնական կայքում.

- 4) ուսումնասիրում է ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության պատճառները, պայմանները եւ հետեւանքները, մշակում դրանց հաղթահարմանն ուղղված պետական ծրագրեր.
- 5) իրականացնում է ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկվածներին սոցիալական ծառայություններ տրամադրող աջակցության կենտրոնների եւ ապաստարանների հավաստագրումը՝ Կառավարության սահմանած կարգով.
- 6) հիմնադրում է ապաստարաններ եւ աջակցության կենտրոններ, ոչ առետրային իրավաբանական անձանց հետ կնքում ապաստարանի եւ աջակցության կենտրոնի ֆինանսավորման պայմանագիր՝ կառավարության սահմանած պայմանագրի օրինակելի ձեւի հիման վրա եւ վերահսկողություն իրականացնում իր կողմից մասնակի կամ ամբողջապես ֆինանսավորվող ապաստարանների գործունեության նկատմամբ, այդ թվում՝ ֆինանսական միջոցների օգտագործման մասով.
- 7) վերահսկում է ապաստարանների կողմից Կառավարության սահմանած՝ ապաստարանին եւ դրա անձնակազմին ներկայացվող պահանջների պահպանումը,
- 8) պարբերաբար կազմակերպում է աջակցության կենտրոնների եւ ապաստարանների աշխատակիցների վերապատրաստում, այդ թվում՝ ոլորտի հասարակական եւ միջազգային կազմակերպությունների հետ համագործակցությամբ.
- 9) հանրության համար հասանելի կերպով պարբերաբար հրապարակում է կապի այն միջոցների ցանկը (ներառյալ՝ ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկվածների համար նախատեսված անվճար «Թեժ գիծ» ծառայության հեռախոսահամարները, որոնք աջակցության կենտրոնները եւ ապաստարանները պարտավոր են ունենալ), որոնցով ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկվածները, նրանց ընտանիքի անդամները եւ այլ անձինք կարող են անհապաղ կապ հաստատել աջակցության կենտրոնների եւ ապաստարանների աշխատակցի կամ կենտրոնների կողմից ներգրավված համապատասխան մասնագետի հետ եւ ստանալ անհրաժեշտ անհատույց, իսկ հաշմանդամություն ունեցող անձանց դեպքում՝ նաեւ նրանց համար մատչելի օգնություն.
- 10) ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկվածներին ժամանակավոր աջակցություն ցուցաբերելու նպատակով՝ բացում է ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկվածների աջակցության հաշվեհամար եւ տնօրինում այն՝ կառավարության սահմանած կարգով: Հաշվեհամարի միջոցները ձեւավորվում են պետական բյուջեի հատկացումներից, ֆիզիկական եւ իրավաբանական անձանց նվիրատվություններից եւ օրենքով չարգելված այլ աղբյուրներից ստացվող միջոցներից.
- 11) ընտանիքում եւ կենցաղային բռնությունը կանխարգելելու նպատակով՝ աջակցման կենտրոն եւ ապաստարան դիմած անձանց շրջանում սահմանում է մշտադիտարկման իրականացման մեխանիզմները.
- 12) Լիազոր մարմինն ենթակա Միասնական սոցիալական ծառայությունը համագործակցում է պետական եւ տեղական ինքնակառավարման մարմինների, միջազգային եւ ներպետական հասարակական կազմակերպությունների հետ՝ ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկված անձանց՝ ըստ անհրաժեշտության,

սոցիալական ծառայություններից օգտվելու գործընթացում աջակցելու եւ համապատասխան մարմիններ ուղղորդելու համար:

2. 2-րդ մասը շարադրել հետեւյալ խմբագրությամբ.«2. Լիազոր մարմնի ղեկավարին կից գործում է Ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության կանխարգելման խորհուրդը, որը նրան առաջարկություններ է ներկայացնում ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության կանխարգելման բնագավառում պետական ռազմավարության, դրանից բխող ծրագրերի, օրենսդրական բարեփոխումների, հանրության իրազեկման միջոցառումների եւ այլ հարցերի վերաբերյալ: Խորհրդի անդամներն իրենց գործունեությունն իրականացնում են հասարակական հիմունքներով: Խորհրդի կազմում ընդգրկվում են՝

1) պետական կառավարման համակարգի մարմինների, Հայաստանի Հանրապետության քննչական կոմիտեի, դատախազության ներկայացուցիչներ.

2) հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ.

3) աջակցության կենտրոնների եւ ապաստարանների ներկայացուցիչներ:»:

Հոդված 16. Օրենքի 15-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝

1. 1-ին կետը շարադրել հետեւյալ խմբագրությամբ.

«Ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության կանխարգելման եւ ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության բնագավառում Ներքին գործերի նախարարությունը՝

1) ապահովում է ընտանիքում բռնության կանխարգելման եւ ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության բնագավառում ոստիկանության իրավասու ծառայողների վերապատրաստումը, որի կարգը սահմանում է ներքին գործերի նախարարը. մասնագիտացված ստորաբաժանման հատուկ համազգեստը սահմանում է Կառավարությունը, իսկ վերապատրաստման կարգը եւ գործունեության այլ առանձնահատկությունները՝ ներքին գործերի նախարարը:»:

2. 2-րդ կետը շարադրել հետեւյալ խմբագրությամբ.՝ «2) սահմանում է կանխարգելիչ հաշվառման վերցնելու կարգը, ինչպես նաեւ կանխարգելիչ հաշվառման շրջանակում ընտանիքում եւ կենցաղային բռնություն գործադրելը կանխարգելելու նպատակով ամսական առնվազն մեկ հանդիպում ունենում հաշվառված անձանց հետ.»::

3. 3-րդ կետի «անձանց» բառից հետո լրացնել «իրազեկում է սույն օրենքի 5-րդ հոդվածով սահմանված պաշտպանության միջոցների մասին,» բառերը:

Հոդված 17. Օրենքի 16-րդ հոդվածի՝

1. Վերնագիրը շարադրել հետեւյալ խմբագրությամբ. «Կրթության ոլորտի պետական կառավարման համակարգի լիազոր մարմնի լիազորություններն ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության կանխարգելման բնագավառում»:

2. 1-ին մասի «լիազոր հանրապետական գործադիր մարմինը» բառերը փոխարինել «պետական կառավարման համակարգի լիազոր մարմինը» բառերով:

Հոդված 18. Օրենքի 17-րդ հոդվածի՝

1. Վերնագիրը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ. «Առողջապահության ոլորտի պետական կառավարման համակարգի լիազոր մարմնի լիազորություններն ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության բնագավառում»,

2. 1-ին մասը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ. «1. Ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության բնագավառում առողջապահության ոլորտի պետական կառավարման համակարգի լիազոր մարմինը՝ 1)ապահովում է ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկված անձանց համար անվճար եւ արտոնյալ պայմաններով բժշկական օգնություն եւ սպասարկում՝ բռնության դեպքով պայմանավորված անձի առողջական խնդիրների լուծման նպատակով. 2)բժշկական հաստատություններում պարբերական վերապատրաստումներ է իրականացնում ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության արդյունքում բժշկական օգնության դիմած անձանց հասանելի հոգեբանական եւ այլ ծառայությունների մասին տեղեկացնելու, նրանց աջակցության կենտրոններ ուղղորդելու վերաբերյալ»:

Հոդված 19. Օրենքի 19-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝

1. 5-րդ կետը ուժը կորցրած ճանաչել.

2. 6-րդ կետը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ. «6) նախազգուշացման եւ անհետաձգելի միջամտության որոշումների պատճեններն ստանալուց հետո ողջամիտ ժամկետում ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության ենթարկվածին առաջարկում է սույն օրենքով նախատեսված աջակցությունների տրամադրում.»:

3. 7-րդ կետը ուժը կորցրած ճանաչել,

Լրացնել նոր՝ 10-րդ կետով, հետևյալ բովանդակությամբ.՝ «10) ներկայացնում է ընտանիքում եւ կենցաղային բռնության կանխարգելմանը վերաբերող քաղաքականության եւ ընտանիքում եւ կենցաղային բռնությունից տուժած անձանց մատուցվող ծառայությունների բարելավմանն ուղղված առաջարկներ»:

Հոդված 20. Օրենքի 20-րդ հոդվածի՝

2-րդ մասը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ.՝ «2. Լիազոր մարմինը ոչ առևտրային իրավաբանական անձանց հետ կարող է կնքել նրանց կողմից ապաստարան հիմնադրելու կամ արդեն հիմնադրված ապաստարանի գործունեության աջակցության մասին պայմանագիր, որը պետք է պարունակի նաեւ այդ ապաստարանի գործունեության նկատմամբ Լիազոր մարմնի՝ հսկողություն իրականացնելու կարգը, այդ թվում՝ տրամադրված ֆինանսական միջոցների օգտագործման նկատմամբ: Ֆինանսավորվող ոչ առևտրային իրավաբանական անձն ընտրվում է Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով անցկացվող մրցույթով»:

4-րդ մասի «կրթության պայմաններով» բառերից հետո լրացնել «, հաշմանդամություն

ունեցող անձանց համար մատչելի պայմաններով» բառերը, 5-րդ մասի 2-րդ կետը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ.՝ «2) աջակցության կենտրոնը՝ գնահատված կարիքի հիման վրա»,

Հոդված 21.

1. Սույն օրենքն ուժի մեջ է մտնում պաշտոնական հրապարակման օրվան հարջորդող տասներորդ օրը:
2. Սույն օրենքի ընդունմամբ պայմանավորված՝ համապատասխան ենթաօրենսդրական իրավական ակտերն ընդունվում են սույն օրենքն ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ վեց ամսվա ընթացքում:

ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄ

**«Ընտանեկան բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության եւ ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մասին»
ՀՀ օրենքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու եւ կից օրենքների նախագծերի վերաբերյալ**

1. Ընթացիկ իրավիճակը եւ իրավական ակտի ընդունման անհրաժեշտությունը

«Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության եւ ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին» օրենքի նախագծի ընդունման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է ընտանեկան բռնության բոլոր դեպքերի բացահայտման եւ արդյունավետ կանխարգելման, ընտանեկան բռնության ենթարկված անձանց՝ այդ թվում երեխաների լավագույն շահի արդյունավետ պաշտպանության ապահովման եւ համարժեք աջակցության միջոցներ տրամադրելու անհրաժեշտությամբ:

2017 թվականին Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովն ընդունեց «Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության եւ ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մասին» ՀՀ օրենքը, որի կիրարկումը փաստում է, որ այս ոլորտում կարգավորումները բավարար չեն ընտանեկան բռնության կանխարգելման, բռնությունից տուժած անձանց արդյունավետ պաշտպանության համար:

Գործող օրենքի վերնագիրն ամբողջությամբ չի արտահայտում օրենքի կարգավորման դաշտը, մասնավորապես բռնության տեսակը, որը մատնանշում է վերնագրում կիրառվում է ոչ միայն ընտանիքում, այլ նաեւ նախկին ամուսինների միջեւ եւ զուգընկերային հարաբերություններում: Բացի այդ, «domestic violence» արտահայտությունը, որը հիմք է հանդիսացել օրենքի վերնագրի համար, թարգմանվում է՝ նաեւ տնային բռնություն, կենցաղային բռնություն, կենցաղում բռնություն, ներկենցաղային բռնություն:

Գործող օրենքում սահմանումների հստակեցման եւ լրացման կարիք կա, մասնավորապես՝ բռնության եւ դրանց տեսակների սահմանումները, ինչպես նաեւ օրենքում օգտագործվող

հիմնական հասկացություններն անհրաժեշտ է համախառնասխանեցնել 2022 թվականի հուլիսի 1-ին ուժի մեջ մտած Քրեական օրենսգրքի սահմանումներին, ինչպես նաև ՄԱԿ-ի ուղեցույցներին եւ միջազգային չափանիշներին:

Ընտանեկան բռնության տարածված դրսևորումներից է նաև վերահսկող վարքագծի կիրառումը կամ հետամտումը, որը ՄԱԿ-ի կողմից եւս սահմանվում է որպես ընտանեկան բռնության տեսակ, իսկ Եվրոպայի խորհուրդն այն առաջարկում է քրեականացնել որպես կանանց դեմ բռնության դրսևորում: Սակայն այս հասկացությունը, որպես բռնության տեսակ եւ հանցակազմ ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված չէ, ինչի հետեւանքով բռնության տվյալ դրսևորումը որեւէ իրավական հետեւանք չի ենթադրում: Չկան նաեւ նախատեսված պաշտպանական անհրաժեշտ իրավական հիմքեր՝ վերը նշված բռնության տեսակից գեհերին պաշտպանելու համար:

Գործող կարգավորումներով օրենքը տարանջատում է համատեղ բնակվող ընտանիքի անդամներին, համատեղ չբնակվող անդամներից, ինչը պրակտիկայում խնդիրներ է առաջացնում անձի պաշտպանական միջոցների դիմելու եւ ստանալու համար: Նկատի ունենալով Հայաստանում ընտանեկան հարաբերությունների համակարգը, ակնհայտ է, որ համատեղ չբնակվելու հանգամանքը միշտ չէ, որ կանխարգելիչ բնույթ է կրում բռնության համար: Ուստի օրենքը պետք է տարածվի ընտանիքի անդամների վրա՝ անկախ համատեղ բնակության հանգամանքից, ինչպես նաեւ կարգավորումներ ունենա զուգընկերների եւ նախկին զուգընկերներների համար:

«Զուգընկեր» հասկացությունն օրենքով սահմանված չէ եւ օրենքի գործողության շրջանակից դուրս է մնում հաճախ ընտանեկան բռնության սուբյեկտ հանդիսացող անձը: Ընդ որում, բռնությունը գործադրվում է զուգընկերոջ կողմից վերահսկողություն, ուժ, իշխանություն եւ ազդեցություն կիրառելու նպատակով, ինչը հնարավոր չէր լինի, եթե բռնության ենթարկված զուգընկեր հանդիսացող անձը՝ ելնելով հաստատված հարաբերությունների բնույթից (մտերիմ, սեռական) չունենար որոշակի կախվածություն բռնություն գործադրած անձից:

Օրենքի 4-րդ հոդվածի համաձայն՝ Աջակցության կենտրոնի կարգավիճակ ունի միայն պետական կազմակերպությունը, մինչդեռ ներկայումս հասարակական կազմակերպության կարգավիճակով գործում են աջակցության կենտրոններ, որոնք մրցութային կարգով դրամաշնորհ են ստանում պետությունից, քաջատեղյակ են ոլորտի առանձնահատկություններին, ունեն ընտանեկան բռնության դեպքերով աշխատելու կազմակերպչական, նյութական եւ մարդկային (մասնագիտական) ռեսուրսներ, բռնության ենթարկված անձանց տրամադրում են աջակցություն՝ ընդհուպ ապահովելով ժամանակավոր կացարանով: Սակայն, պետության հետ հարաբերություններում այդ կենտրոնները չեն օգտվում Օրենքով սահմանված երաշխիքներից, օրինակ, իրավասու չեն դիմելու դատարան՝ պաշտպանության միջոց հայցելու պահանջով: Հետեւաբար, շահավետ եւ նպատակահարմար կլինի աջակցության կենտրոնի կարգավիճակ տրամադրել նաեւ ոչ առևտրային կազմակերպության համար: Պետք է հաշվի առնել նաեւ այն հանգամանքը, որ ոլորտի հասարակական կազմակերպությունների աշխատակիցները անընդհատ վերապատրաստումներ են անցնում կապված ընտանեկան բռնության կանխարգելման, պաշտպանական արդյունավետ միջոցների կիրառման, օրենքում առկա բացերի, ոլորտի իրավասու մարմինների հետ ավելի արդյունավետ համագործակցության ապահովման

ուղղություններով եւ առավել պատրաստված են աշխատելու ընտանեկան բնության ենթարկված անձանց հետ:

Օրենքը որպես բնության ենթարկված անձ չի դիտարկում երեխային, ով անմիջականորեն ականատես է եղել բնության կիրառմանը եւ/կամ կրել է այդ բնության բացասական հետեւանքներն իր վրա (անուղղակի զոհեր): Ֆիզիկական կամ սեռական բնությանն ականատես լինելու կամ հոգեբանական հարկադրանքի անմիջական ազդեցությունը կրելու հետեւանքով երեխան՝ տարիքային առանձնահատկություններից ելնելով, հայտնվում է խիստ խոցելի, հոգեբանորեն ծանր վիճակում: Սակայն, երեխան՝ որպես բնությունից տուժած անձ, չի ստանում իրավական պաշտպանություն եւ, գործնականում, հաճախ մնում է բռնարարի անմիջական ազդեցության տակ: Նման պայմաններում, անհրաժեշտ է բնության հարաբերություններին ականատես կամ բնության ազդեցությունն այլ կերպ կրած երեխայի իրավական պաշտպանվածությունը հավասարեցնել անմիջականորեն բնության ենթարկված անձանց կարգավիճակին՝ Օրենքով սահմանված նույն երաշխիքների տրամադրմամբ:

Անհետաձգելի միջամտության ժամկետը գործող կարգավորումներով չի կարող գերազանցել 20 օրը: Այս նորմը ոստիկանությանը թույլ է տալիս այս գործերով սահմանել ավելի նվազ ժամկետներ, օրինակ՝ հինգ կամ տասը օր, սակայն փորձը ցույց է տալիս, որ դա անարդյունավետ է: Եվ համեմատելով արդեն օրենքով նախատեսված պաշտպանական որոշում կիրառելու վերաբերյալ անձի դատարան հայցադիմում ներկայացելու եւ դատարանի կողմից համապատասխան դատական ակտ կայացնելու ժամկետների հետ, գործնականում ընտանեկան բնության ենթարկված անձը մնում է առանց պաշտպանության:

Օրենքով սահմանված չէ պարտադիր պահանջ գործերով իրավասու ծառայողների կողմից անհետաձգելի միջամտության որոշման պատճենը հանձնել ընտանեկան բնության ենթարկված անձանց, ինչի բացակայության հետեւանքով մի շարք դեպքերում դատարանները մերժում են պաշտպանական որոշում կիրառել անհետաձգելի որոշման բացակայության պատճառաբանությամբ եւ նման իրավիճակում անձի դատարան դիմելու իրավունքը խախտվում է:

Օրենքով սահմանված չէ նաեւ պարտավորություն ոստիկանության աշխատակցի համար չլքելու բնության տարածքը այնքան ժամանակ, քանի դեռ բնության ենթարկված անձը չի հավաքել իրերը եւ չի տեղափոխվել ապաստարան, եթե այդպիսի որոշում կա:

Գործող կարգավորումների համաձայն պաշտպանական որոշումը կայացվում է մինչեւ 6 ամիս ժամկետով եւ կարող է դրա անհրաժեշտությունը հիմնավորող համապատասխան դիմումի հիման վրա դատարանի պատճառաբանված որոշմամբ 2 անգամ երկարաձգվել՝ յուրաքանչյուր անգամ առավելագույնը մինչեւ 3 ամիս ժամկետով: Միջազգային փորձը սակայն ցույց է տալիս, որ բռնարարների մոտ բնության կիրառման ամենաակտիվ փուլը պաշտպանական որոշման կայացմանը հաջորդող 18 ամիսներն են, ուստի հենց այդ ժամանակահատվածում է որ բնության ենթարկված անձը կարիք ունի պաշտպանության: Բացի այդ, հիմնավորված չէ երկարաձգման դեպքերի սահմանափակումը: Պաշտպանության բոլոր միջոցներում առաջնահերթությունը պետք է դրվի զոհի եւ նրա երեխաների անվտանգության վրա: Օրինակ՝ ամուսնալուծության եւ երեխայի խնամակալության վերաբերյալ գործերով դատական վարույթը, որը զոհի համար

ամենավտանգավոր ժամանակահատվածն է, կարող է տեսել տարիներ: Առկա երկարաժամկետ պաշտպանական որոշումները պետք է կիրառվեն մեկ տարուց ավելի ժամկետով՝ կայուն լուծումներ ապահովելու համար: Գործող կարգավորումներն առանց պաշտպանության են թողնում այն զոհերին, որոնց համար բռնության սպառնալիքը տեսում է մեկ տարուց ավելի, ինչը օրենքի լուրջ բաց է:

Օրենքում հաշտեցման ընթացակարգի սահմանումը գործնականում խոչընդոտում է բռնության ենթարկված անձանց հասնելու արդյունավետ իրավական պաշտպանության եւ խախտված իրավունքի վերականգնման: Հաշտեցման գործընթացը հակադրվում է ընտանեկան բռնության դեպքերի բարձր հանրային վտանգավորության, տուժողի բողոքից անկախ քրեորեն հետապնդելի լինելու եւ համաչափ, արդարացի ներգործության միջոցներ պահանջելու սահմանված ուղենիշերի հետ: Հարկ է նկատել, որ Օրենքի 10-րդ հոդվածի համաձայն՝ հաշտեցումն իրականացվում է անհետաձգելի միջամտության եւ պաշտպանական որոշումների գործողության ընթացքում՝ ընտանիքում բռնություն գործադրած կամ բռնության ենթարկված անձի դիմումով՝ մյուս անձի գրավոր համաձայնությամբ: Միաժամանակ, նույն հոդվածի համաձայն՝ հաշտություն կնքելն անհետաձգելի միջամտության եւ պաշտպանական որոշումների վերացման հիմք է: Ինչպես անհետաձգելի միջամտության, այնպես էլ պաշտպանական որոշման կայացման հիմքը ընտանիքում բռնության շարունակման կամ կրկնության վտանգի առկայությունն է եւ նման բռնությունը կանխելու անհրաժեշտությունը: Նման պարագայում առավել քան խնդրահարույց են գործող Օրենքի կարգավորումներն առ այն, որ անհետաձգելի միջամտության եւ պաշտպանական որոշումների գործողության ընթացքում, երբ ոստիկանության ծառայողի կամ դատարանի որոշմամբ արձանագրվել է բռնության կրկնման ռիսկի առկայությունը, կարող է անցկացվել հաշտեցման ընթացակարգ: Այս առնչությամբ հարկ է նկատել, որ ՄԱԿ Կանանց նկատմամբ խտրականության վերացման կոմիտեի թիվ 33 ընդհանուր հանձնարարականով կոմիտեն առաջարկում է Կոնվենցիայի անդամ պետություններին ապահովել, որ կանանց նկատմամբ բռնության, ներառյալ՝ ընտանեկան բռնության դեպքերը որեւէ պարագայում ենթակա չլինեն վեճերի լուծման այլընտրանքային ընթացակարգերով լուծման: Կոմիտեն նշում է, որ թեեւ վեճերի լուծման այլընտրանքային մեխանիզմները կարող են ապահովել ավելի մեծ ճկունություն եւ նվազեցնել կանանց ծախսերը, դրանք նաեւ կարող են հանգեցնել կանանց իրավունքների հետագա խախտումների եւ բռնություն գործադրած անձանց անպատժելիության: Այսպիսով, հարկ է նկատել, որ ընտանեկան բռնության պարագայում հաշտեցման գործընթացը կարող է հանգեցնել խիստ բացասական հետեւանքների եւ նպաստել բռնության կրկնությանը:

Անհրաժեշտ է հստակեցնել Լիազոր մարմնի լիազորություններն ընտանեկան բռնության կանխարգելման եւ ընտանեկան բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության բնագավառում, քանի որ գործող կարգավորումների համաձայն լիազոր մարմնին վերապահված են այնպիսի գործառույթներ, որոնք գործնականում հնարավոր չէ իրականացնել ի սկզբանե իրեն վերապահված լիազորությունների, ինչպես նաեւ գործիքակազմի իմաստով: Մասնավորապես ըստ օրենքի 14-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ եւ 11-րդ կետերի լիազոր մարմինը համապատասխանաբար հաստատում է աջակցության կենտրոնի կողմից ընտանեկան բռնության ենթարկված եւ ընտանեկան բռնություն գործադրած անձանց միջեւ հաշտեցման կազմակերպման եւ իրականացման կարգը, հաստատում է ընտանեկան բռնություն գործադրած անձանց ռեաբիլիտացիոն ծրագիրը:

Լիազոր մարմինը տվյալ պարագայում չունի գործիքակազմ անձանց հաշտեցնելու համար: Բացի այդ, ռեաբիլիտացիոն ծրագիրը ենթադրում է բազմակողմանի աշխատանք՝ միջգերատեսչական համագործակցության միջոցով, ուստի ծրագրի սահմանման լիազորությունը նպատակահարմար է, որ վերապահվի Կառավարությանը: Բացի այդ, անհրաժեշտություն է առաջացել վերանայելու օրենքով սահմանված ռեաբիլիտացիոն ծրագրի իրականացման պատասխանատուին, քանի որ դրա մշակման գործընթացից բացի ծրագրի իրականացումը եւս բազմակողմանի աշխատանք է պահանջում, ուստի ծրագրի տարբեր կոմպոնենտներ կարող են ունենալ տարբեր պատասխանատուներ, որոնց սահմանումը առավել նպատակահարմար է վերապահել Կառավարությանը:

Ինչ վերաբերում է առողջապահության ոլորտի լիազոր հանրապետական գործադիր մարմնի լիազորություններին ընտանեկան բռնության կանխարգելման բնագավառում, ապա գործող օրենքով սահմանվում է միայն առանջնային բժշկական օգնության տրամադրման դրույթը, ինչն ըստ էության որեւէ լրացուցիչ երաշխիք չի սահմանում բռնության ենթարկված անձանց համար, քանի որ բոլոր քաղաքացիների համար Հայաստանի Հանրապետությունում առաջնային բուժօգնությունը տրամադրվում է անհատույց, ուստի անհրաժեշտ է ընդլայնել այս ոլորտի լիազոր մարմնի լիազորությունները եւ սահմանել, որ բռնության ենթարկված անձանց բժշկական օգնությունը տրամադրվում է անվճար:

Քրեական Օրենսգրքի մի շարք հոդվածներ պարունակում են ծանրացնող հիմք՝ հիմնված ռասսայական, ազգային, էթնիկական կամ սոցիալական ծագման, կրոնական, քաղաքական կամ այլ հայացքների կամ անձնական կամ սոցիալական բնույթի այլ հանգամանքների վրա հիմնված ատելության, անհանդուրժողականության կամ թշնամանքի դրդապատճառների վրա: Օրենսգիրքը չի ներառում սակայն սեռով պայմանավորված խտրականության ծանրացնող հիմքը: 2013 թվականի մայիսի 20-ին ընդունված «Կանանց եւ տղամարդկանց հավասար իրավունքների եւ հավասար հնարավորությունների ապահովման» մասին ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի առաջին մասը սահմանում է՝ Հասարակական կյանքի բոլոր ոլորտներում ուղղակի եւ անուղղակի գենդերային խտրականությունն արգելվում է: Նույն հոդվածը սահմանում է նաեւ գենդերային խտրականության ուղղակի եւ անուղղակի ձեւերը, որը ներառում է ինչպես ընտանեկան դրության, հղիության եւ ընտանեկան պարտականությունների կատարման հիմքով խտրականությունը, այնպես էլ այնպիսի պայմանների հաստատումը, պահանջների ներկայացումը, որոնք առաջացրել են կամ կարող են առաջացնել բացասական հետեւանքներ՝ որոշակի սեռի անձանց վնաս պատճառելու ձեւով: Հարկ է նկատել, որ թեեւ վերը նշված օրենքով սահմանված է գենդերային խտրականության արգելքը, բայց դրանից պաշտպանվելու կամ դրա հետեւանքների վերացման համար սահմանված չեն պատասխանատվության միջոցներ: Այնինչ, ընտանեկան բռնությունը կարող է լինել եւ հաճախ դրված է գենդերային կողմնակալությունից եւ գենդերային խտրականության ձեւ է:

Գործող կարգավորումներով պատժաչափերի քաղաքականությունը չի կարողանում պատշաճ կերպով անդրադառնալ գենդերահեն բռնությանը եւ համաչափ պատիժներ չի նախատեսում գենդերային կողմնակալությամբ կատարված հանցագործությունների համար:

ՄԱԿ-ի Կանանց նկատմամբ խտրականության վերացման կոմիտեն ՀՀ կառավարության 7-րդ պարբերական զեկույցի վերաբերյալ իր եզրափակիչ դիտարկումներում (2022 թվականի հոտկետմբերի 31-ի) մտահոգություն է հայտնել այն մասին, որ գենդերային հիմքով բռնության բոլոր ձեւերը քրեականացված չեն: Կոմիտեն առաջարկում է քրեականացնել դա եւ հատուկ ուշադրություն դարձնել խոցելի խմբերի կանանց:

Հարկ է նշել, որ ներկայումս ՀՀ քննչական կոմիտեն հանցագործությունների զոհերի վերաբերյալ ըստ սեռերի տարանջատված վիճակագրություն չի վարում, ինչը թույլ չի տալիս վերլուծելու իրավիճակը եւ մշակելու արդյունավետ քաղաքականություն: Սա նաեւ օրենսդրական բացի հետեւանք է, որն էլ իր հերթին պատճառ է դառնում համապատասխան մեխանիզմների բացակայության:

Մերձավոր ազգականի կողմից կատարված արարքը ծանրացնող հանգամանք է սահմանված օրենսգրքի մի շարք հոդվածներում: Այնուամենայնիվ, վերը նշված ծանրացնող հիմքը դուրս է մնացել օրենսգրքի կարգավորումներից, մասնավորապես ինքնասպանության հակելուն, ինքնասպանության նպաստելուն, Մարդու թրաֆիքինգը կամ շահագործմանը, Ֆիզիկական ուժեղ ցավ կամ հոգեկան ուժեղ տառապանք պատճառելուն, անձնական կամ ընտանեկան կյանքի գաղտնիությունը խախտելուն առնչվող հոդվածներից:

Զուգընկերոջ կամ նախկին զուգընկերոջ կողմից կատարված արարքը եւս որպես ծանրացնող հիմք դուրս է մնացել Օրենսգրքի այնպիսի հոդվածներից, որոնք առնչվում են ընտանեկան բռնությանը: Մասնավորապես՝ Սպանությունը, Ինքնասպանության հասցնելը, Ինքնասպանության հակելը, Ինքնասպանությանը նպաստելը, Առողջությանը ծանր վնաս պատճառելը, Առողջությանը միջին ծանրության վնաս պատճառելը, Առողջությանը թեթեւ վնաս պատճառելը, Մարդու թրաֆիքինգը կամ շահագործումը, Ազատությունից ապօրինի զրկելը, Հոգեկան ներգործությունը, Ֆիզիկական ներգործությունը, Ֆիզիկական ուժեղ ցավ կամ հոգեկան ուժեղ տառապանք պատճառելը, Անձնական կամ ընտանեկան կյանքի գաղտնիությունը խախտելը, Շորթումը, Գույքային վնաս պատճառելը սպառնալիքի կամ բռնություն գործադրելու միջոցով հոդվածներից:

Քրեական օրենսգիրքը սահմանում է պատիժ «Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության եւ ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մասին» օրենքի 7-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 1-4-րդ կետերով, ինչպես նաեւ 8-րդ հոդվածի 5-րդ մասի 1-4-րդ կետերով նախատեսված պահանջն ընտանեկան բռնություն գործադրած անձի կողմից չկատարելու դեպքում: Ըստ էության սահմանված կարգավորմամբ պատիժը կարող է կիրառվել վերը նշված օրենքի հոդվածի 1-ից 4-րդ կետերի բոլորի առկայության դեպքում, ինչը անհետաձգել միջամտության կամ պաշտպանական որոշումը չկատարելու պատժից խուսիելու հնարավորություն է տալիս բռնարարին այն դեպքում, երբ նա որոշման որեւէ կետ է խախտել, բայց ոչ բոլոր կետերը միասին:

Հայաստանի Հանրապետության Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի առկա կարգավորումներով դատարանները մի շարք դեպքերում պաշտպանական որոշում կիրառելու համար ներկայացված հայցադիմումները վերադարձնում են կից փաստաթղթերի ցանկից պատասխանողի եւ ընտանեկան բռնության ենթարկված անձին միջեւ ընտանեկան եւ /կամ/ արյունակցական կապերի մասին տեղեկատվության

բացակայության պատճառաբանությամբ: Սակայն որոշ դեպքերում ամուսինները փաստացի ամուսնության մեջ են գտնվում կամ հանդիսանում են զուգընկերներ, ինչը նշանակում է, որ նման դեպքերում անհնար է ներկայացնել վերը նշված փաստաթղթերը: Բացի այդ, նույնիսկ համապատասխան կապը հաստատող փաստաթղթերի առկայության դեպքում միշտ չէ, որ ընտանեկան բռնության ենթարկված անձը կարող է դրանք ներկայացնել, մասնավորապես փախուստի դիմելու պատճառով: Ուստի անհրաժեշտ է նման փաստաթղթերի ներկայացնելու պահանջը ոչ պարտադիր սահմանել: Բացի այդ, արդեն իսկ օրենքով նախատեսված է, որ ընտանեկան բռնություն գործադրած անձը, որի նկատմամբ կայացվել է նախազգուշացման, անհետաձգելի միջամտության կամ պաշտպանական որոշում, ինչպես նաեւ ընտանեկան բռնության հետ կապված հանցանքի համար դատվածություն ունեցող չափահաս անձը ոստիկանության կողմից վերցվում են կանխարգելիչ հաշվառման:

Ուստի հայցադիմումի մեջ պատասխանողի կանխարգելիչ հաշվառման վերցված լինելու հանգամանքի վերաբերյալ տեղեկատվություն կամ այլ ապացույցը ներառելը նպատակահարմար չէ եւ ավելորդ ծանրաբեռնվածություն է ստեղծում բռնության ենթարկված քաղաքացու համար:

Ըստ գործող կարգավորումների, դատարանը պաշտպանական որոշման կիրառման մասին հայցադիմումը քննում եւ դրա վերաբերյալ որոշում է կայացնում առանց դատական նիստ հրավիրելու հայցադիմումը վարույթ ընդունելու մասին որոշումը կայացնելու պահից՝ տասնօրյա ժամկետում, ինչը երկար ժամանակահատված է անձի առողջությունը եւ կյանքը պաշտպանելու համար: Այս ժամկետն անհրաժեշտ է կրճատել, ավելի արդյունավետ պաշտպանական միջոց ունենալու նպատակով:

Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ Օրենսգրքի առկա կարգավորումներով սահմանված տուգանքը չի համապատասխանում իրավաբանական պատասխանատվության հիմքում ընկած «համաչափության սկզբունքին», չի ապահովում արդարացի հավասարակշռություն սահմանվող պատասխանատվության միջոցի ու չափի եւ պատասխանատվության սահմանմամբ հետապնդվող իրավաչափ նպատակի միջեւ: Սահմանված տուգանքի չափը չի համապատասխանում պատժի նպատակներին՝ չի վերականգնում սոցիալական արդարությունը, չի կանխում նմանատիպ արարքները եւ չի ներգործում հասարակության բարոյապես անկայուն անդամների վրա՝ ստիպելով պատասխանատվության սպառնալիքների ներքո չկատարել նմանատիպ պատժելի արարքներ: Արդյունքում, կիրառվող միջոցները խիստ անհամաչափ են արարքի ծանրության համեմատ եւ կրկնման ռիսկերը կանխարգելելու կամ նվազագույնի հասցնելու նպատակով եւ նման արարք կրկնելու ռիսկը գնահատելու համար անհրաժեշտ է փոփոխել եւ առավել խիստ ներգործության միջոց կիրառել:

2. Առաջարկվող կարգավորման բնույթը

Առաջարկվող իրավական ակտով նախատեսվում է փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարել «Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության եւ ընտանիքում համերաշխության վերականգման մասին» ՀՀ օրենքում եւ կից օրենքների փաթեթում, մասնավորապես՝

1. լրացնել օրենքի վերնագիրը,

2. հստակեցնել առկա սահմանումները, դրանք համապատասխանեցնել ՀՀ Քրեական օրենսգրքի սահմանումներին, լրացնել նոր սահմանումներով,
3. վերանայել համատեղ բնակվող եւ համատեղ չբնակվող ընտանիքի անդամներին տարանջատելու կարգավորումը,
4. Օրենքով որպես բռնության ենթարկված անձ դիտարկել երեխային, ով անմիջականորեն ականատես է եղել բռնության կիրառմանը եւ/կամ կրել է այդ բռնության բացասական հետեւանքներն իր վրա (անուղղակի զոհեր):
5. վերանայել անհետաձգելի միջամտության եւ պաշտպանական որոշման ժամկետները,
6. ուժը կորցրած ճանաչել հաշտեցման ընթացակարգի վերաբերյալ սահմանումը,
7. հստակեցնել կանխարգելիչ հաշվառման շրջանակում ընտանեկան բռնության դեպքերի մոնիթորինգի պատասխանատուների շրջանակը եւ մեխանիզմները, հստակեցնել ընտանեկան բռնության կանխարգելման եւ ընտանեկան բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության բնագավառում լիազոր մարմնի եւ մյուս դերակատարների լիազորությունները,
8. առաջնային բուժօգնության փոխարեն օրենքով սահմանել ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց համար անվճար եւ արտոնյալ պայմաններով բժշկական օգնություն եւ սպասարկում՝ բռնության դեպքով պայմանավորված անձի առողջական խնդիրների լուծման նպատակով,
9. սահմանել բռնության ենթարկված անձանց համար նախատեսված ապաստարանների մատչելիության պահանջ հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար,
10. վերանայել ՀՀ Քրեական Օրենսգրքի մի շարք հոդվածների ծանրացնող հիմքերը, մասնավորապես՝ ներառել սեռով պայմանավորված հիմքը, ինչպես նաեւ արարքը մերձավոր ազգականի, զուգընկերոջ կամ նախկին զուգընկերոջ կողմից կատարված լինելու փաստը,
11. հստակեցնել եւ դյուրինացնել ՀՀ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված պաշտպանական որոշմանն առնչվող հայցադիմումի ընթացակարգերը, քննության եւ ծանուցման ժամկետները եւ պայմանները,
12. սահմանել ավելի բարձր տուգանքներ «Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության եւ ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մասին» օրենքով սահմանված Անհետաձգելի միջամտության որոշումը կամ Պաշտպանական որոշումը դիտավորությամբ չկատարելու դեպքում,
13. նոր կարգավորում նախատեսել ՀՀ քրեական օրենսգրքում՝ հետամտման համար:

3. Ակնկալվող արդյունքը

Օրենքի փաթեթի ընդունման արդյունքում իրավական հիմքեր կստեղծվեն իրավակիրառ պրակտիկայում ի հայտ եկած խնդիրների լուծման, ընտանիքում բռնության կանխարգելման եւ դրա դեմ պայքարի, ինչպես նաեւ բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության եւ աջակցության արդյունավետ միջոցների իրականացման համար: